

XV. 1.33.

<http://rcin.org.pl>

DE
VANITATE
CONSILIORVM

LIBER UNUS,
IN QVO
VANITAS

ET
VERITAS

RERUM HUMANARUM
POLITICIS ET MORALIBVS
RATIONIBUS CLARE DEMON-
STRATUR, ET DIALOGICE
EXHIBETUR;

AVCTORE

STANISLAO LVBOMIRSKY,
REGNI POLONIÆ MARESCHALLO.

VARSAVIÆ,
TYP. COLLEG. SCHOL. PIARUM,
LIPSIÆ,
APUD SORORES KOERNERIANAS,
M DCC XII.

Herodotus Lib. VII.

SVadeo tibi Rex, bene deliberare, in quo maximum est lucrum. Nam etiam si aliter accidat: nihilominus tamen bene consultum est, & superavit fortuna Consilium. Qui vero male Consilium cepit, si fortuna ei arrisit, ille est quidem voti sui compos; sed nihilo secius male consultum est.

XVIII. 1. 33.

I N D E X

CONSULTATIONVM.

- C**ONSULTATIO I. *De Consilio & Consiliariis.*
- CONSULTATIO II. *De ferendis Legibus & Statutis.*
- CONSULTATIO III. *De Discordiis Civilibus, & Vnione animorum.*
- CONSULTATIO IV. *De Fœderibus & Colligationibus.*
- CONSULTATIO V. *De Legatis & Legationibus.*
- CONSULTATIO VI. *De Titulis dandis & negotiis Cancellaria.*
- CONSULTATIO VII. *De Promotionibus & Distributione Vacantiarum.*

A 2

CON-

CONSULTATIO VIII. *De Feudis dandis & investituris.*

CONSULTATIO IX. *De modo excusandi se ab importunis Postulatis.*

CONSULTATIO X. *De non omittendis occasionibus rerum.*

CONSULTATIO XI. *De tempore indicendorum Comitiorum Regni.*

CONSULTATIO XII. *De Congressibus particularibus Provinciarum, vulgo Comitiolis assignandis, & Ordine illorum.*

CONSULTATIO XIII. *De Comitibus Ordinum generalibus.*

CONSULTATIO XIV. *De Consilio post-Comitiali.*

CONSULTATIO XV. *De Commissionibus instituendis.*

CONSULTATIO XVI. *De Contributionibus exigendis.*

CONSULTATIO XVII. *De arario & ejus ordinatione.*

CONSULTATIO XVIII. *De Causis & Preparamentis ad bellum.*

CON-

CONSULTATIO XIX. *De formando Exercitu.*

CONSULTATIO XX. *De fortificationibus Locorum.*

CONSULTATIO XXI. *De inchoatione Belli offensivi, & diversis casibus bellandi, Consiliisque Bellicis.*

CONSULTATIO XXII. *De Causis Pacis, & Tractatu ejusdem.*

CONSULTATIO XXIII. *De acceptanda Mediatione Pacis, & circumstantiis in ea necessariis.*

CONSULTATIO XXIV. *De Tractatu Pacis, & conclusione utili & proficua.*

CONSULTATIO XXV. *De Statu regimine tempore Pacis, & ordinatione rerum necessaria.*

APPROBATIO.

VERITATI testimonium
 perhibiturus, VANITA-
 TEM QVE consilio proscriptu-
 rus, Magnus ipse magni consilii
 Angelus advenisti; utpote incon-
 cussæ Fidei Orthodoxæ veritati,
 Patriæ integritati, legum, Liber-
 tatisque Polonæ indemnitati con-
 sultere volens. Fluente hæc elo-
 quiorum tuorum sera mirabitur
 Posteritas, dum quot arcana re-
 rum leget consilia, tot sapientissi-
 ma agendorum omittendorum-
 que numerabit oracula. Nec mi-
 rum! Gentilitius Tuus *Srzeniavva*,
 igneus rapidusque Fluvius limpi-
 dissimos sanorum consiliorum di-
 manat fontes, quibus hinc vanita-
 tem obruendo proterit, inde veri-
 tatem

tatem irrigando in cordibus Pro-
 cerum conservat. Quod ex ani-
 mi sui sententia vovet, ac ut typis
 mandetur concedit, Varfaviæ die
 14. Januarii 1700.

NICOLAUS SWIECICKI,
 Episcopus Pofnaniensis.

A 4

CON-

CONSULTATIO

PRIMA

De Consilio & Consiliariis.

I.

VANITAS. *Pulcherrima omnium, & maxime Principi necessaria res est, Consilium.*

VERITAS. Fateor; si sciat vaticinari, quodnam succedet.

II. VAN. *Ego valde amo Consilium.*

VER. Non primus es, qui illud tam laudabiliter adamasti. Ego multos scio, qui amore Consilii Imperium perdididerunt.

III. VAN. *Consilium me salvabit.*

VER. Sicut infirmum multi Medici, qui in maximo Consilii sui fervore, de morte ægroti exactissimum nuncium acceperunt.

IV. VAN. *Sed bonos Consiliarios mihi eligam.*

VER.

VER. Fortasse ex Metoposcopia,
vel Chiromantia cognoscentur.

V. VAN. *Sed eligam tibi Consiliarios probatos.*

VER. Tardum experimentum, velox periculum fat sero disces, ex cujus Consilio pereundum tibi erat.

VI. VAN. *Ego tamen Consilium tibi formabo.*

VER. O! quam anceps illud erit. Si ex Senibus? tardum, timidum, & irresolutum. Si ex juvenibus? præceps, impatiens, & raro solidum. Si autem ex Doctis? multiloquum, & pertinacissimum. Si ex indoctis? leve, incautum & impracticabile. Si ex divitibus? contumax & licentiosum. Si ex egenis? interessatum & corruptibile. Si ex Domesticis? adulatorium & servile. Si ex extraneis? minus parziale, & inde raro fidele. Si ex multis? longum, confusum, varium; Si ex paucis? vix plenum, & semper aliquid desiderans. O quam artificiosissima re-

rum innodamenta! o quam sapientissima intenebramenta Veritatis! o quam elaboratissima negotiorum impedimenta!

VII. VAN. *Sed, ex multis sensibus, unum bonum eligam.*

VER. Utinam satius ex uno bono, multum; audivimus Sapientissimos quosque, quam multis pauca complexi sunt.

VIII. VAN. *In arduis & difficillimis rebus requiram multos, & quidem prudentissimos Consiliarios.*

VER. Require potius duos tantum, & simplicissimos; occasionem & necessitatem. Brevissima tibi dicent, & facillime; & quidem plura ac utiliora; quam strepitus multorum sermonum, inter se diu disidentium.

IX. VAN. *Ecce jam Consilium mihi formavi: o quam dignissimi viri! o quam optimi Consiliarii!*

VER.

VER. Erunt mox indignissimi, si veridici vel infelices; pessimi, si mali haruspices.

X. VAN. *Quot sententias, tot audiam oracula.*

VER. Imo verius, quot Oracula, tot ænigmata; quæ non nisi post eventum intelligentur, cum illa jam corrigere non poteris. Interim tamen ascultabis, ac percipies frugalissimos omnium expensarum Patres, præterquam Temporis; videbis accuratissime oscitantes, tussitantes, dormitantes: audies, & obstetricaberis difficilimos oris partus, sermones sensusque remotissimos; nihilque intensius somniantes, quam ne intelligantur. Doles materias incestuosissime tractatas, nec exempla aut sententias ad rem, sed miseram rem ad sententias & exempla violenter adductam. Sedebis in officina, in qua omnibus aliis rebus intensissime studebitur, præterquam Materia; oblectaberis Romanorum antiquitatibus, Græcorum argutiis, Spar-

tanorum moribus, hisque omnibus ad satietatem imbutus, & abundantissime satisfactus hoc unum tandem optimum, ac tibi saluberrimum prudentissime concludes, ut quantocius omnes desinant.

XI. VAN. Ego tamen consulam.

VER. Consule tecum potius, an consulere debeas. Plerique rem optimam, quæ sine Consilio melius subsistere poterat, in Consilio destruxerunt. Cæsar in consilio periit; Pompejus Consilio Ptolemæi proditus, mortem habuit; Alexander Consilio Philippi venenum hausit; Roma cum Consilio Saguntum perdidit; Annibal ex Consilio Exercitum amisit. Sed quid vetera? Hispania propter Consilia Hollandiam cesit. Neapolis, Cyprus, Sicilia, per Consilia ad alienos Reges transire. Hetruria consulendo libertatem amisit, & Uladislaus Quartus Rex Poloniae, nonne maximos Sacri belli apparatus consulendo delevit? Et quid pluribus opus exemplis?

XII.

XII. VAN. *Ego jam consilium convocavi.*

VER. Gratulor consummatissimum fastidium, exactissimam temporis jacturam, secretissimum nihil.

XIII. VAN. *Ecce Camera Consilii.*

VER. Video potentissimæ aquilæ exquisitissimam caveam.

XIV. VAN. *Jam Consilium incipio.*

VER. Incipe feliciter hanc incertissimam artem Divinatoriam, sed magis ut animos hominum noscas, quam ut veritatem discas.

XV. VAN. *Claude fores, ne secretum efferatur.*

VER. Claude potius aures Uxoribus, Amasiis, Concubinis, nec non confidentissimis Aulæ parasitis & intriconibus.

CONSULTATIO SECUNDA

De ferendis Legibus &
Statutis.

A 7

I. VAN.

I.

VAN. *Inprimis formabo mihi
Leges.*

VER. Forma simul & homines.
Facilius enim est præcepta dare, quam
mores.

II. VAN. *Sine Legibus Respublica
stare non potest.*

VER. Minus stabit, si illis obruetur.

III. VAN. *Qui non vetat pecca-
re, cum possit, jubet.*

VER. Imo sapius docet, qui nimi-
um vetat.

IV. VAN. *Ideo feram Leges, ut sci-
ant quæ sint vetita.*

VER. Utinam fatius nescirent ;
multi inhibendo Jus peccandi dede-
runt. Vetando, multi docuere vitan-
da. Desine (crede mihi) vitia irritare
vetando.

V. VAN. *Sed faciam Leges utiles
& necessarias.*

VER. Fortasse potius diceres frau-
des

des veritatis, aucupia hominum, lucra interpretum, retia Judicum, speciosissima flagella Virtutis, honestissimas catenas libertatis. Quotusne Leges formando virtutem respexit? se ipsum neglexit, Rempublicam cogitavit.

VI. VAN. *Scribam Leges varias.*

VER. Vellem scire, quales. Nam si arduas; nemo illas violabit, sed omnes; Si faciles, sine lege facient.

VII. VAN. *Formabo Leges multas, variis casibus servientes.*

VER. Circumspectior eris Moyse, felicior Deo, qui decem tantum Præcepta dedit hominibus tam necessaria, quibus paucissimi vix obediunt; Tu vero millenis Legibus tuis prætendis, ut unanimitè omnes obtemperent, faciliora erunt hominibus flagitia, quam Leges. Minus arduum erit leges contemnere, quam discere. Formabis tibi Sinense Alphabetum, ex triginta millibus literarum compositum, sapientissi-

entissima obstacula Virtutis. Tales leges timebunt omnes, sed magis, ne illas legant, quam ne transgrediantur. Tempus, quod dabis Legibus, eripies Virtutibus. Florescent Jura, marcescent homines, dum omnes non facienda tantum cogitabunt, nemo agenda.

VIII. VAN. *Statuam Legem contra ambitiosos, ne possint ambitu turbare Rempublicam.*

VER. Ambitum non claudes, rixas aperies, crescet Civium contentio, non cessabit ambitio: Ignem conto fodies, flammam folle non sedabis, contra ventos vela facies, non dediscent omnes cupere, discent irasci. Fræna ambientibus non impones; Expones Rempublicam; palam facies, quibus coërcendis impar sis. Cæsar Romanis non imperavisset, nisi de ambitu fuisset vexatus. Pompejo Regnum debet, quod ambitum ejus patefecerit, quod potentiam lacessiverit. Nec ideo
& ipse

& ipse æquior in Rempublicam fuit, quod Cæsari secreta & cum pudore ambi-
benti palam & sine pudore verius invi-
dit, quam obstitit. Nemo enim, nisi
magis ambiens, de ambiente conque-
ritur; ambient omnes, ut nemo.

IX. VAN. *Legem faciam, ut Ma-
gistratus non sint perpetui.*

VER. Quod diutius non poterunt,
facient sæpius & citius. Vetabis, ne
rapinas differant in annos, admonebis,
ut exerceant in horas. Nulla potestas
gravior est populis, quam quæ metuit
desinere. Brevi fortunæ moderari
difficillimum est. Plato in Republi-
ca perpetuos Magistratus esse debere
decrevit. Deus Judices populo suo
electo ad vitales & immutabiles præ-
posuit. Nihil enim iniquius est, quam
justitiam vel Curam Rerumpublica-
rum, quæ stabilissima esse debent, con-
tinuis Magistratum mutationibus a-
gitari. Quis exculturus est fideliter
agrum pro vere, quem hyeme resi-
gnaturus sit? aut quis equum sagina-
verit

verit multo labore, qui alium vehat, & forte adhuc sibi æmulum vel hostem? Nemo amavit quod gesfit, quia justum fuit, sed quia suum. Ergo Provincia semper exercebitur ab inchoantibus? nunquam a consummatis? Nemo tractabit Rempublicam ut suam, semper ut alienam? Continuo fluctuabit Regnum inter cupidos & imperitos? ac inter tot varios, multosque denuo errantes; nec illud solum restabit populo dulce solatium damnorum, posse habere unum, quem accusent. Et quod maximum: unius virtutes facilius Respublica præmiabitur, quam malorum castigabit flagitia, facilius unius implebit cupiditatem: quam sufficiet vicissim sibi concessæ avaritiæ.

X. VAN. *Uno verbo, colligam Leges exactissimas, ut nihil desit, cui obedire possint.*

VER. Breviorem te viam docebo: Jube quod cupias, ut vitent; veta quod volueris, ut faciant.

CON-

CONSULTATIO
TERTIA.

De Discordiis Civilibus, &
Unione animorum.

I.

VANITAS. *Discordes sunt
in Republica Civium animi.*

VERITAS. Male est, si boni;
si mali. Discordia malorum, secu-
ritas est bonorum. Boni diu discordes,
Mali diu concordēs esse non possunt.
Ad quid igitur allaboras circa pri-
mum, quod per se fiet, circa vero alte-
rum, quod impossibile est, ut fiat.

II. VAN. *Sed discordiis corrumpet
Respublica.*

VER. Plura desidiosâ concordia
perierunt. Discordia Elementorum
mundi vitæque est harmonia. Tunc,
plane interire mundum necesse erit,
cum ad æqualem quietem omnia de-
vene-

venerint. Non minus damnosa est Navigatori nimia malacia, quam tempestas. Non progreditur navis sine ventis, sed gubernatoris prudentia novit ex ventorum varietate vela moderari.

III. VAN. *Ego volo discordias componere.*

VER. Video, quod velis aquas cum flammis conjungere in unum, aëra sine nubilis, nubes sine tonitru, esse desideras.

IV. VAN, *Ubi concordēs fecero Cives, juvabunt Consilio Rempublicam.*

VER. Respuent concordiam, quibus utilior fuit discordia, quam Respublica. Difficile est inter Honestum & utile medium invenire.

V. VAN. *Ego tamen curabo, ut sint amici, qui erant discordes.*

VER. Cura potius, ut virtuti sint amici,

amici, tunc erunt & inter se. Constringe prius animos, ut sine Virtutis amicitias colant, non spe utilitatis. Quomodo concordēs facies, quorum cupiditatibus longa spe materiam præbuiſti ad invidendum: majoris discordiam ceſſare facit, ſervitus aliena: minoris, æqualitas. Difficile eſt mentibus diu ad discordiam edoctis æquale pondus dare: Tu autem ſtudiſti multo temporis ſpatio discordēs habere, quos in momento concordēs reddere adlaboras. Revolve, quibus dedisti alimenta Superbiæ honoribus, qui in ſuo gradu ſtare poterant concordēs, quibus innata mediocritas moderationem dedit, abſtulit potentia; Diuturnis vitiis depravatos animos, & longa mutatione conditionis deformes, ac inde inter ſe difformes, in vanum transformare ſtudes. Qui multis fortunæ erroribus diu ab amicitia deſueverunt, impoſſibile eſt in puncto amicos fieri. Tolle prius occaſiones cupiditatum, & auferes inſtrumenta rixarum.

VI. VAN.

VI. VAN. *Componam discordias,
ne turbentur Consilia.*

VER. Si inter se non concordabunt, fac faltem, ut tecum concordent: qui erunt iidem uni tertio, erunt iidem & inter se; si prius amicos non feceris tibi, quomodo illos amicos aliis te facturum speras? si te vere amaverint, & tuum Consilium non turbabunt, quod tu amas, etiamsi inter se dissentiant.

VII. VAN. *Ut arvariis & potentissimis mediis ad reconciliandos animos.*

VER. Vellem scire quibus? si spe, periculosum est. Longa spes docet errare; delusa, odisse. Si promissis? dubium est; oculatas habent manus, non nisi quod vident, credunt. Si metu? potentes facies calcitrare, debiles desperare.

VIII.

VIII. VAN. *Ego tamen concordiam
persuadebo.*

VER. Bene suadebis, si ab illis amaberis. Nulla potentior est persuasio, quam si ille, qui suadet, amatur. Primo cura, ut ipse ametis, deinde alios amicitiam doce.

CONSULTATIO QUARTA.

De Fœderibus & Colligationibus.

I.

VANITAS. *Cum Principe vicino
& amico fœdus sanciam
& in colligationem intrabo.*

VERITAS. Cogita statim, quomodo & exeas. Multi potentiores amicos nacti, in servitutem regnum tradiderunt.

II. VAN.

II. VAN. *Sed contra hostem opus
mibi est fæderato Principe.*

VER. Si debilis erit, in periculum
secum trahet. Si fortis, habebis cui
servias, qui liber eras; antequam ho-
stem vincas, novum inimicum expe-
cta. Multi, quibus deerat inimicus,
ab amicis oppressi sunt.

III. VAN. *Sed formabo conditio-
nes fæderis.*

VER. Dic potius, Lapidem offen-
sionis, occasiones exprobrationis, cau-
sas mali, quas incautus tibi scripsisti:
Si vincas; habebis iniquum tecum di-
visorem prædarum: si perdes; audies
accusatorem sine auxilio, & postquam
cum inimico finem feceris, incipies ri-
xas cum amico: revolves articulos pa-
ctorum, unde plus colliges, quantum
ignarus erraveris, quam quantum Vi-
ctor possederis.

C O N S V L T A T I O
Q U I N T A.

De Legatis & Legationibus.

I. VAN,

I.

VANITAS. *Deliberandum mihi est, an mittere debeam Legationem ad Principemamicum.*

VERITAS. Facilius tibi erit invenire Legatum, quam amicum.

II. VAN. *Ideo etiam mittam Legatum, ut me certiorem faciat, & exploret amicitiam istius Principis.*

VER. Ego autem metuo, ne iste explorator prior exploretur. Segnius observatur Domesticus, quam hospes. Facilius cognoscitur a multis oculis unus, quam ab uno oculo omnes, nemo accuratius cernitur, quam qui expectatur.

III. VAN. *Sed mittam virum prudentem, & eloquentem Oratorem.*

VER. Vellem scire, quibus in negotiis. Si enim serviet voluntati illius, ad quem missus est, audietur & lau-

B z dabi-

dabitur. Si vero petet auxilium, non erit Orator, sed Morator. Prius enim inimicus veniet, quam Orator ab amico audiatur.

IV. VAN. *Sed qualibet Septimana mihi scribes de successu rerum.*

VER. Non dubito, quod multa ab illo leges, sed pauca colliges. Multa scribet incerta, plura affectata, plurima perplexa; si tarde nuntiabit; se-gnem experieris. Si cito; mendacem. Multi gravissimi Virorum per velocissimum Nuntium longissima mendacia scripserunt. Plurimi Virorum capacissimi, adhuc non certa scribere metuentes, jam tarda & inutilia nuntia-verunt. In utroque ergo imperfectum informatorem habebis.

V. VAN. *Sed multa prudentia & dexteritate sua persuadebit, & negotia perficiet.*

VER. Sat tum temporis prudens erit, si ante infectas res tempestive redierit. At si prudentiam ejus ex multitudine Literarum mensurabis, tu im-
pru-

prudens, ille felix, quod nihil agendo
plura tibi, quam illi, ad quem missus
est, persuadebit. Tunc secure in lau-
dem Oratoris tui exclamare poteris ;
o virum sapientem ! qui tam exacte ni-
hil fecit. Interim tamen accipies ab
illo diffusissimas scripturas, quæ plus
negotii tibi dabunt, quam dicent. Scri-
bet occultis notis, res sine clave aper-
tas, erisque ab illo optime rebus im-
butus, pessime satisfactus. Leges mul-
ta folia, paucos fructus, plus cogita-
bit, quæ gradu sedeat, quam quo ne-
gotium tuum hæreat. Omnes Episto-
larum ejus parentheses divagabuntur
circa Laudes diligentiaæ suæ, omnes pe-
riodi terminabuntur in Spe & difficul-
tate, pessimis expectantium scopulis,
Vela tamen ventis implebuntur ante
naufragium ; Expedietur tandem co-
gnita post longam moram Fortuna
tua, quæ si bona fuerit, auxilium tibi
declarabitur, quo jam opus non habe-
bis, proprio successu contentus, &
gratias ages ; sin vero mala, opem ha-
bebis

bebis tardam, & importunam, quæ te implicabit potius, quam juvabit, dabiturque tibi esca, ut capiare.

VI. VAN. *Ego tamen spero, quod Legatus portabit mihi multa utilia.*

VER. Nihil tibi poterit utilius portare, quam Doctrinam caute fidenti. Portabit & literas responsorias, titulis plenas, & effectu vacuas: in quibus apud te dexteritas Legati commendabitur. Et juste: quia illi utilior fuit, quam tibi. Rogaberisque ut talem semper mittas.

VII. VAN. *Ego tamen Legatum mittam.*

VER. Discedat feliciter ad hanc Scholam, ut ibi discat illud, quod Evangelium negat: Quomodo duobus dominis servire.

VIII. VAN. *Quid ergo faciam, si Legatum non misero?*

VER. Mitte potius ad illum famam potentiaæ tuæ, exercitus semper parati & bellicosi, præparamentorum sufficientium, certitudinem roboris, terrorem

rem tui; & non erit tibi opus expedire Legatum, quia alii Legatos ad te mittent. Ita non aliena expectabis responsa, sed dabis tua.

CONSULTATIO
SEXTA.

De Titulis dandis, & negotiis
Cancellariæ.

I.

VANITAS. *Qualem dabo titulum huic Principi, nondum apud me determinavi.*

VERITAS. Da illi: Jovi, Optimo, Maximo; dummodo faciat, quod tibi interest. Nil refert tibi cogitare, quomodo illum appelles, sed quomodo ab illo, quod petis, obtineas.

II. **VAN.** *Nolo illi dare plus, quam illi competit.*

VER. Non considera id, quod illi competit, sed quod tu ab illo petis: si ab illo rem postulas, quomodo illi verbum recusare potes?

B 4

III. **VAN.**

III. VAN. *Vellem scire, quo titulo illum tractent alii Principes.*

VER. Antequam invenies titulum, perdes amicum; & si malum inveneris & incompetentem titulum, pariter offendes: mensurabis umbram, ponderabis fumum, & negotium cum illo, quo tibi maxime opus est, omittes.

IV. VAN. *Jam fortasse illi dabo titulum serenitatis.*

VER. Si illi hoc dederis, similis eris Deo, qui petitur ab hominibus: dona nobis serenitatem.

V. VAN. *Satis credo erit, si me ad illum subscripsero, verus, vel bonus frater.*

VER. Optime & justissime. Multi enim sunt falsi fratres, multi mali: Idem fortasse esset, si uno verbo subscriberes: rarus frater. Quia boni & veri rarissimi sunt in Orbe.

VI. VAN. *Ita credo satis erit.*

VER. Etiam si non erit satis, fac ut satisfiat. Nemo amicorum discretius prætendit, quam qui verba exigit.

Horum

Horum parsimonia semper inutilis est; liberalitas multum valet. Memini quadam vice, cum Consiliarii Camerae cujusdam Regni, quorum mihi intererat, offensos se putarent, quod titulum Excelsæ Camerae illis non dedissem; dolui, & promisi me illis semper imposterum scripturum: o gloriosa Camera, excelsa super sydera. Felix est ille nimium Pharmacopola verborum, qui amicis decem uncias valentibus, centum verbosi honoris libras dare potest.

CONSULTATIO
SEPTIMA.

De Promotionibus & Distributione Vacantiarum.

VANITAS. *Vacat dignitas.*
VERITAS. Non dubito: paucienim sunt digni.

B 5 III. VAN.

II. VAN. *Ideo cogito & delibero, cui illam conferam.*

VER. Si diu cogitabis, concitabis multos, priusquam unum obligabis. Si vero breviter, facile errabis. Utrumque ergo tibi cavendum est. Et sicut in mari metuendæ sunt multæ procellæ, ita in statu spes multorum. Sæpe deteriora sunt diu sperantium, quam breviter desperantium ingenia.

III. VAN. *Habco jam in pectore Virum dignum, cui conferam hoc Officium.*

VER. Credo, quia scis, quem habeas in pectore, sed nescis quid ille habeat. Multos melius indicavit Officium, quam natura. Plures clarius vitia, quam oculi.

IV. VAN. *Sum certus, quod in electione non me fallam; quia optime novi subjectum.*

VER. Bene facies, si nosti; sed si ille te prius cognovit, non tu te falles, sed ille te fallet.

V. VAN. *Affecura, quod est Vir prudens.*

VER.

VER. Non potes dicere, quod sit, sed quod possit esse. A posse ad esse longissima distantia est. Sæpe qui ante Officium apparuerunt prudentes, disparuerunt in Officio; alii infelices, pro imprudentibus visi sunt. Quosdam fortuna stultos fecit, & quosdam sapientes.

VI. VAN. *Uno verbo, hic Vir multum mihi placet.*

VER. Multis obfuit, displicuisse Principibus; plurimis, nimium placuisse.

VII. VAN. *Sed ille Vir est probus.*

VER. Mallem, si diceres, probatus. Si illum laudas, antequam illi contuleris, nimis tempestive. Si vituperas, postquam evexeris, nimium tarde. Ita difficile cognoscuntur hominum ingenia, ut nunc facilius sit vias astrorum investigare, quæ remotissima a nobis sunt, quam vicinissimas hominum. Probitati nullus est locus in rebus, quæ ex successu probantur; erit mox improbus, si male successerint.

HX. VAN. *Sed est vir constans in rebus.*

VER. Ubi vidisti Nautam sapientem ad unum semper ventum vela vertere? Tempestati parendum est, non resistendum, nisi velis rem constantissime perdere: & ille etiamsi sit constantissimus, non voluntarie fiet non constans, sed necessario; & si constantiam nimium contra rationem Status manutenere voluerit, jam non constans, sed pertinax vocabitur: nihilq; illi restabit, quam ut amore constantiae miserimus dicatur, eritq; in sua constantia sibi gloriosus, & tibi perniciosus.

LX. VAN. *Ideo illi conferam hoc officium, quia est Vir magne auctoritatis.*

VER. Optarem tibi, ut potius esset magnae fidelitatis; pauci sunt, qui auctoritatem ab ambitione sciunt discernere, nisi forte auctoritatem in eo praesumant, ut omnium rerum autores se fuisse velint, & optimorum Consiliorum (quorum non ipsi autores) inimici:

ci: Talem autem auctoritatem nollem illum habere.

X. VAN. *Cui ergo conferam, quia hunc solum scio optimum esse.*

VER. Optimum illum esse putare potes, scire non potes: solum vero illum esse, nec similem habere, idem est, quod pessimum fieri. Hoc tibi ipsa metuendum est, ne solus sit talis, quales esse debent plures. Hoc igitur illi obest, quia non habet parem. Et quod tibi periculosius est, non patietur habere. Unde prius quære illi similem, si inveneris, confer; si non, da alteri, qui alios sibi pares, vel saltem unum parem habeat. Ut homines tuto eligas, oppone naturam naturæ, Virtutem Virtuti, potestatem potestati.

CONSULTATIO

OCTAVA.

De Feudis dandis & Investituris.

B 7

I. VAN.

I.

VANITAS. *Erigam Feudum ex Provincia remota, quam com-
mode tenere ipse non possum.*

VERITAS. Eriges cristas Ami-
cis & Vicinis, aperies oculos inimicis,
feminabis tibi bellum, ex terra deserta
nasciturum, quando minime sperave-
ris.

II. **VAN.** *Uno verbo, installabo & fa-
ciam ibi Principem Feudatarium.*

VER. Facies Vicinis pulcherri-
mum scopum, ad quem omnes jacu-
lentur; aperies portam Labyrintho,
& eris Theseus inimicis tuis osten-
dens, per quod filum ad te perveni-
ant.

III. **VAN.** *In summa, habebo sub me
Principem Feudatarium.*

VER. Metue statim, ne possit esse
supra te, vel alii supra illum; & sca-
bellum fiat illorum, qui ad te ascen-
dant. Si erit fortis, poteris habere
inimi-

inimicum, si debilis, non poteris habere auxiliatorem.

IV. VAN. *Mittam illi hoc vexillum, in signum obedientia & dependentia a me.*

VER. Non dubito, quod illi gratissimum erit, quia illud servabit exactius in Archivo, quam conditiones tuas in corde, continuo de te cogitabit, sed magis quomodo a te liberetur, quam quomodo confinia tua liberet ab incurfionibus.

V. VAN. *Sed ego observabo eum, & cautus ero.*

VER. Importunissimam occupationem ipse tibi parabis, ut habeas aliquem, a quo caveas; huc usque timuisti inimicos, nunc timebis & amicum. Salubrius tibi erat, ex ista terra, quam dubiose & periculose armasti, desertum fecisse, quod per difficultatem transitus, com meatuum penuriam inimicum amovisset; quam parare hostibus tuis vicinis horreum perpetuum, quod semper defendere tenearis: ut il-

los

los tibi ex remotis hostibus viciniore reddas. Habebis semper expensas, ac pericula semper cogitabis, ut pro illo promptas teneas suppetias. Si illum juvabis, bellum tibi parabis; si non, vel inimico cedes, vel neutralem facies. Qui justissimus erit gradus tibi minime obediendi, vel sine te cum hoste transigendi. Si eventus illi bene successerit, tu illi poties fies obediens. Si male: eritis ambo hostibus, habebisque fidelem socium, cum quo simul pereas, vel infidelem, qui in malum tuum crescat. Revolve miseras Feudorum, Transilvaniam, Valachiam, Moldaviam, Neapolim, & alia Europa Regna, quæ te meminisse juvabit.

VI. VAN. *Jam deliberavi & concludo, quod Feudum hoc erigam, & creabo Feudatarium Principem.*

VER. Erige feliciter & gloriose hanc scholam pro inimicis tibi nocendi, & crea hunc Ludimagistrum, cum quo tibi perfectissime nocere exercentur, vel illum doceant.

CON-

CONSULTATIO
NONA.

De modo excusandi se ab importunis Postulatis.

I.

VANITAS. *Invenire modum non possum, quomodo me excusem ab importunis postulatis, qua mihi adferentur.*

VER. Excusationem a te meretur, qui inimicus est: qui amicus, ipse te excusabit.

II. VAN. *Sed nescio adhuc precise, quid a me petet.*

VER. Quaecumque est, quod a te petet, jam scimus, quomodo illi concedes, sed nescimus, quomodo illi neges.

III. VAN. *Inveniam tamen modum, quomodo me excusem.*

VER. Potius praevenias illum rogando, ut si negaverit, non te excuses, sed illum accuses; ut in hac postulatorum

torum lucta prior sis, qui petito rem vincas. Prius cura, ut ille tibi recuset, quod non vis, quo æquius illi neges, quod ille vult.

IV. VAN. *Sed timeo perdere amicum, si nega vero.*

VER. Tantundem, imo vilius perdes, si nolens concesseris; quod negare non potes, da prius quam petat, pulchrius donabis, quam concedes. Gloriosius est lucrari amicum, quam servare; multis præstabis, si illi, per quem multi obligantur.

V. VAN. *Fingam me impeditum esse, ut subterfugiam occasionem petendi.*

VER. Prius cogita de modo, quomodo hoc figmentum tuum non cognoscat. Bis offendes, & fingendo & negando, ingeniosissime non effugies, & fugies ignominiosissime, sicut illi, qui solent ex certamine, hoste nondum viso.

VI. VAN. *Fortasse petet a me aliquod beneficium, vel pro se, vel pro amico.*

VER. Non hoc metuendum est tibi, sed ne veniat tertius & quartus, qui a te idem petat; expectabisque modum in uno, quomodo multos offendas. Si eligis dare, da cito; Si debes, da libenter.

VII. VAN. *Aut petet a me auxilium contra inimicum.*

VER. In hoc puncto facillima tibi erit resolutio. Quia si non habes copias ad succurrendum, sine offensa negabis. Quia nemo dat, quod non habet. Si habebis, quarum non indigeas, nihil optatius tibi erit, & commodius, quam militem tuum in aliena terra alere: utrumque opportune facies, vel negabis sine illius offensa, vel concedes sine tuo damno. Si vero indigebis, tanto facilius te excusabit necessitas tua.

IIIX. VAN. *Potest etiam fieri, quod petet a me instant iam ad aliquem Principem pro se, vel amico.*

VER.

VER. Hoc utinam tantum, quod omnium felicissimum est, semper instare, & nihil præstare, sic reddes meritissime talionem alteri, sicut alii ad te institerunt, & tu instabis: semper felix in eo, quod etiam nihil efficiendo obligabis: In hoc puncto nosim, ut te a Postulatore abscondas.

IX. VAN. *Sed si petet a me succursum pecuniarium.*

VER. Terreor ad vocem tam inexpectati periculi. In hoc casu optarem, te habere ad omnes aulas perspicacissimos exploratores, qui auritas excubias pro te agant: ut quam celerrimo nuntio præmonitus, quam citissime ad talem prior expedias, & pecuniam ab illo petas. Alias enim, si te cum tali postulato infaustissime quispiam prævenerit, necessitatem incurfabis, non voluntatem; inopiam, non parsimoniam; thesaurum, non animum: & quam promptissime Legatum expedies, quam

es, quam humanissimis literis felicissimos successus exoptando; erisque verbis pro nummis liberalis: & si illi bene sine tua ope pecuniaria res successerint, gratulaberis ex corde rem bene peractam, vel victoriam partam, & cum triumpho bis Diis ages gratias. Primo, quod Vicinus tuus victor extiterit; Secundo, quod sine ærarii tui dispendio tam præclaras illi Lauros Dii concesserint.

X. VAN. *Adbuc unam rem suspicor, ne me roget pro quodam Adversario meo, qui me graviter offendit, ut illi parcam.*

VER. Et quid inde? hoc nihil præclarius, quod a te petet. Quia ea re obligabis amicum, ad quam te virtus obligat. Principem te esse scito, cujus fors ea est, ut tres literas P. P. P. semper ante oculos pro Symbolo habeat, ut discat, Prodesse, Pati, Parcere. Hæc enim est Principum Conditio.

CON-

CONSULTATIO
DECIMA.

De non omittendis occasionebus
rerum.

I.

VANITAS. *Multa occasiones mihi presentantur, quas nollem omittere.*

VER. Divinatorem erga te esse oportet, quam prius arripere tibi melius & tutius sit. Multi capiendo occasiones, capti sunt ab occasionebus. Optarem, ut in hoc occasionum labyrintho, unam eligas, ne a multis confusus erres. Quandoque fatius est occasiones habere nullas, quam multas. Sæpe occasiones quærendo, invenimus casum, aliquando bono nostro omittimus.

II. VAN. *Sed timeo, ne fugiant mihi tam bonæ occasiones rerum.*

VER. Cogita bene prius, ne tales capias, a quibus fugere non poteris,
cum

De non omittendis occasionib. rer. 47
cum volueris. Securiores sunt illi, qui faciunt sibi occasionem, quam quos sibi faciat occasio. Cave, ne credens occasionem esse tuam, incidas in alienam. Occasiones scito esse tanquam lapides, qui colliguntur aliquando, ut struant, aliquando ut obruant. Aliæ occasiones veniunt, aliæ porriguntur. Quas fortuna offert, dubiæ sunt; quas homines, suspectæ. Multæ falsæ sunt, aliæ cognoscuntur auribus, aliæ oculis, aliæ manibus. Quæ tanguntur auribus, & ex fama nascuntur, raro veræ; quæ oculis, fucatae; quæ manibus, palpabiles; Harum omnium optarem te esse nec Midam nec Argum, sed Briareum. Sæpe enim pro conjuncturis conjecturas ponderamus, & multoties fines rerum, imperfecti Divinatores, non aspiciendo, sed somniando attingimus.

III. V A N. *Sed venit mihi evidens conjectura recuperanda terra, cum Vicinus meus est imparatus, & bello occupatus.*

VER. Tantundem illi erit desperatio, tecum, an cum aliis dimicare.

Sæpe meliorem fortunam nimia calamitas dedit. Tu illum quasi depressum cernis, & non consideras esse melius exercitatum. Si in terram ejus desolatam ingressus fueris, alimenta tecum feres, quod grave est. Si in abundantem: hosti ejus panem eripies, quod zelosum; nec adhuc primum hostem experieris, & facies tibi secundum. Si solus bellum cum illo incipies inconsultis aliis ejus hostibus, eris suspectus, & invisus. Si vero cum sociis; eris non tui juris bellator, tenebrisque in tuo jugo alienam fortunam expectare; si tardos socios habebis, perdes conjuncturas, quas quæris. Si tu tardus, non habebis socios, sed accusatores. Si non expectabis, offendes. Si præstolaberis, omittes. Revolve præterea & rerum vicissitudines, & temporum, quantis res diuturnæ mutationibus obnoxia. Dum tuam occasionem consideras, pondera & illam, quam adversarius tuus habere potest.

Occa-

Occasiones rapere nostrum est, retinere non nostrum. Quæ mora valescunt, mora evanescent. Occasio ob casum dicta est, & qui occasione se committit, committit se casui. Occasio ut ventus; ventus est occasio navigandi, sed sæpe deserit alto mari, & qui plenis velis inchoavit; non semel fallaci stetit in anchora. Tu vero remis naviga, occasionem tibi dent vires tuæ, non alienæ. Et sic fortunam non captabis, sed parabis.

CONSULTATIO
UNDECIMA.

De tempore indicendorum Comitiorum Regni.

I.

VANITAS. *Delibero, quod tempus indicere debeam opportunum inchoandis Comitibus Ordinum Regni hujus.*

C

VER.

VERITAS. Delibera prius, quas materias proponere debeas; ex rerum enim necessitate, temporum opportunitas colligitur; ut tempus bene impendas, prius finem meditare. Nemo feliciter inchoavit consilium, quam qui mature prospexit finem: prius cogita quid, & postea, quando; res enim temporibus, & tempora aptantur rebus.

II. VAN. *Crederem quam tempestive incipere, ne partes discordantes habeant tempus recollectionis.*

VER. Optimum Consilium, si vis decipere, non incipere. Ego autem putarem quam longissimum dare tempus suspectis animis; ut prius ante Consilium bene agnoscas, quid acturi sint, quam in Consilio probes. Magnum tempus est, tanquam magnum speculum, quod quanto majus est, tanto plura in eo discernentur. Nulla mora est in eo Consilio, quod probari debet peractum. Nemini profuit accelerasse, qui prius rem non maturavit
Judicio.

Judicio. Imparata differ, ut perficiantur, parata accelera, ne destruantur. Sæpe modos, quos ratio non potuit, tempus docuit: & multi qui rationibus non cesserunt, temporibus victi sunt.

III. VAN. *Cogito, quod tempus erit melius & importantius ex quatuor temporibus anni.*

VER. Cogitas quadraturam circuli, rem utilissimam, si scias quo fine. Quod si circulum anni sic in animo tuo divideris, ut quadrent per gradus ad centrum propositi tui, bene prævisa Comititia, tunc quacunque parte anni inchoaveris, quælibet tibi auspicata erit.

IV. VAN. *Sed vellem concludere Comititia hyeme, ut tempus rei bellica primo Vere non impediatur Consiliis.*

VER. Hoc velle potes at promittere nescio si potes. Si enim abbreviabis Consilia & prolongabis executiones,

52. *De Tempore indicendor. Comit. Reg.*
non impedies rem consulendo, sed nihil agendo: oberuntque tuis temporibus facta, non tuis factis tempora; ostendet Ver, quam ineffaciter consulueris hyeme. Si vero Consilium tuum erit adæquatum necessitati belli & media sufficientia stabiliveris, nulla statio temporis obstabit progressibus tuis. Si etiam tempestive Consilium feceris, & non adæquaveris modos necessitatis tuæ, ut bello sufficias, tempestive etiam perdes. Melius tamen est (si præpostere consulere times) ut tua calamitas imputetur tardissimo omnium Consilio, quam tuæ festinatissimæ temeritatis. Satius est ut sero vincas, quam cito perdas. Quid refert? si dum lassus redibit hostis, tu recens incipias bellare. Malam fortunam primo vere effugies, bonam insequeris Autumno; erisque commutator temporum, non perditor.

V. VAN. *Ergo tarde incipiam.*

VER. Nunquam tardum, quod utile; nunquam serum, quod securum; semper

semper tempestivum, quod firmum.
Priusquam de tempore concludas, de-
libera de re. Si res bene provideris,
providebis bene & tempora.

CONSULTATIO DUODECIMA.

De Congressibus Particularibus
Provinciarum, vulgo Comitoliis
assignandis, & ordine illo-
rum.

I.

VANITAS. *Indicam prius Comi-
tiola Provinciis & terris.*

VERITAS. Credo, quod indices
facillime congressum. Difficilius in-
dicabis media, difficillime induces
concordiam; omnes a te unam propo-
sitionem accipient, sed omnes non
unum animum habebunt. Commit-
tes multa prælia inutilium rerum.

II. VAN. *Mittam ad illos Oratorem cum Instructione ex Cancellaria.*

VER. Vellem scire, venietne proponenda Materia, an pro forma? Adventus ejus erit miraculosus, quia cum apud te non fuerit, nec te forsitan cognoverit, a te tamen veniet. Perorabit disertissime, in nulla re minus instructus, quam in sua Instructione; & responsum accipiet, quod tibi non portabit.

III. VAN. *Proponam tantum viginti quatuor puncta necessaria Regno, ut super illa consentiant, perspetis illis quam optime.*

VER. Vide viginti quatuor literas alphabeti selectissimas, & valde necessarias homini; & tamen considera, quantas ex illis dictiones contradictorias Grammatici formaverint, quantum farraginem verborum composuerint, inter se pugnantium: Quod formaverint idiomata Linguistæ; quot mendacia Poëtæ, quot conjurationes Dæmonum Necromantæ, quot etiam

etiam sancta & veneranda effata Evangelistæ. Ita fiet ex punctis propositionum tuarum. Pauca quidem propones, sed expones multis & variis. Produces Materiam indigestam, ut fiat chaos, ex quo possis creare, quod volueris. Separabis lucem rerum a tenebris verborum: cœquabis contrariorum rationes, ut facias tibi harmoniam universalem. In tanta rerum verborumque ac materialium multitudine, contrarietate, & aliquando confusione, opus tibi erit consulere volumen Raymundi Lullii, de arte combinatoria. Quia etiam res confusas & indigestas si scias intelligere, combinare, & ad emolumentum publicum convertere, pulcherrimum opus elaborabis. Sicut illi Mosaici compositores iconum, qui ex frustulis diversissimis pulcherrimum opus conglutinant. Eruntque illæ omnes insimul materiæ ad seligendum tibi difficillimæ, sicut illa semina innu-

merabili varietate secum mixta, quæ Venus Pſychæ ad segregandum seponendumque dedit. Ibi videbis femina discordiarum femina suspicionum, femina libertatis, femina belli, femina pacis. Quæ omnia proderunt tibi, si singula miseris a parte. Propositio tua erit sicut tela Penelopes, quam tanto conatu pulcherrime contextuisti de die; distexetur de nocte. Et tamen retextendum tibi est opus, si bonus artifex esse velis; etiamsi unum filum negotii tui remanserit: tu ad filum tuum reduce omnia, nec confundaris confusionibus multorum. Prius enim opus est ut pateant obstacula, quam amoveantur. Prius investigatur omne arduum, quam superatur. Nihilque vicit unquam prudentia, quod prius patientia non cognovit.

IV. VAN. *Intelligam quid factò opus sit, ex articulis instructionis illorum.*

VER.

VER. Ego autem puto, quod melius facies, si illa tantum, quæ optas, ostendes te intelligere; quæ autem metuis, finges te non intelligere. Ex articulis illorum componetur ossatura Comitiorum tuorum. Perfectum Anatomistam te esse, necesse est, ne corpus Consilii producas monstruosum, neve prodeat cubitus ante digitos, vel excedant thoracem costæ.

V. VAN. *Hoc solum mihi bonam spem facit, quod expedient ad Comitiorum Nuncios, Viros dexterrimos, quorum dexteritati instructiones committent.*

VERITAS. Dexteritas a dextera dicta est, quod si illorum dexteritate bene dexterisare volueris, move dexteram tuam: cum dextera enim tua, movebitur dexteritas illorum.

CONSULTATIO
DECIMA TERTIA.

De Comitibus Ordinum Gene-
ralibus.

I.

VANITAS. *Cras, Deo dante, in-
choabuntur Comitibus.*

VERITAS. Cras etiam statim co-
gitandum tibi erit, quomodo termina-
buntur. Optime inchoabis, si illa a
fine incipies: nullæ res sunt bene ince-
ptæ in opere, quæ prius non sunt fini-
tæ in mente. Cras quidem bene in-
choabuntur, Deo dante, sed bene non
fientur, nisi te dante.

IL VAN. *Nuntii Terrestres ex Pro-
vinciis jam convenerunt in Came-
ram.*

VER. Gratulor! erunt cœlestes: si
concordes.

III. VAN. *Omnes prius audiverunt
Missam votivam de Spiritu Sancto.*

VER.

VER. Et tamen hucusque non videntur quidquam accepisse de septem donis, præter diversitatem linguarum.

IV. VAN. *Credo, quod incipient a cognitione legitimæ Nuntiorum, quod vulgo rugas vocant.*

VER. Rugæ ridere solent, cavendum est, ne fiant nugæ. Satius vocandi sunt ad activitatem, quam arcendi, ne fortius cogantur de se consulere, quam de Republica. Multi, qui Consiliorum non fuere socii, hostes facti sunt.

V. VAN. *Deinde faciam propositionem in Statu punctorum Consilii, per Cancellarium.*

VER. Considera? quanto plura puncta, tanto plura pericula; quanto plures remoræ, tanto plures prætextus suspicandi & diffidendi. Utilius equidem crederem, si illi tibi proponant, quid velint, quam si tu illis proponas, quod nolint; an ignoras Rerumpublicarum genium esse, in malum suum

Sponte ire, in bonum suum ægré duci. Fallenda est propriæ voluntatis opinio, imo tegenda, quia Rectorum causæ prius cernuntur suspectæ, quam justæ: diu rogandi Cives sunt, ut sua bona velint; vel prudenter decipiendi, ut sua mala nolint; aliquando majorem habet partem assensus publici, qui negligenter desiderat. Vide ergo, quantum agendi periculum subeas in proponendo Consilio, in quo & activitas suspecta, & infructuosa desidia.

VI. VAN. *Ad puncta propositionis Regiæ, Senatus vota sua dabit.*

VER. Si concordabunt in unum, magnum erit documentum veritatis; si discordabunt, maximum detrimentum Consilii. Aperient materiam partibus loquendi, & occludent instrumenta bene agendi, docebunt sentiendi varietatem, quod venenum est concordia: destruent concludendi brevitatem, quod vita est negotii. Qui placere curabunt, non curabunt prodesse; qui displicere non metuent, studebunt offendere.

offendere. Vide quantum in utroque navigio hæreat periculum naufragii! varii sentient, varia concludent, varie interpretabuntur. Optimis optima deerunt: modestis auditus. Consulentibus secretum, Facundis veritas, Prudentibus fides: unde verendum est, ne summa Votorum sit, facilia implicasse; & ardua non resolvisse.

VII. VAN. *Sed Senatus persuadebit media multum necessaria pro securitate & potentia Reipublicæ.*

VER. Multa svasit Marius, plura Fabius, Cato & Brutus, viri consummatissimi, prudentissima & necessaria, quæ eventus damnavit. Sæpe immature nimium svademus non svadenda, sæpius præparatissimis Consiliis res paramus alienas. Et arma, quæ Romani contra Antonium paraverant, contra Rempublicam versa sunt.

VIII. VAN. *Quæretur modus, & concludetur de tenendo quam fortissi-*

mo exercitu, & punctualiter solvendo.

VER. Et in hac re tam necessaria Republicæ, ambigus tibi erit, fructus. Quia si auctorabis exercitum, eris suspectus Civibus; si non eris contemptus hostibus. Deliberandum tibi erit, quem metum habere malis, exterum, an Domesticum? Maximum præterea impedimentum rei, ab ipsa Republica, & quasi vix possibile, ut illi punctualiter solvere teneantur, quos libertas ad nulla teneri patitur; quibus contributio magis videtur tributum, quam stipendium. Unde Romani maturissimo Judicio perpentes, non posse se ipsos benevole duci ad debita, distribuerunt Legiones in Provincias debellatas; quas ideo corpori Romanæ Republicæ non aggregaverunt, sed subditas esse voluerunt, ut haberent, cui juberent; & distingueretur, a quibus Consilium, & a quibus obedientia haberetur. Ita & tu cum Republica,

si non habueritis terras, vobis subditas, quibus imperetis tributa, non poteritis tenere exercitus; quia nec vobis parebitis, nec habebitis, qui vobis pareant. Nemo enim libenter solvit, nisi coactus, & idem quasi est, posse nolle, & non posse velle. Quia multorum libera voluntas promissis raro constat suis. Ita si prius publicos subditos non habueritis, nec arma publica habebitis.

IX. VAN. *Expeditis votis Senatus, Nuntii Provinciarum redibunt ad suam Cameram Equestrem, ut ibi forment Constitutiones necessarias Statui Reipublicæ, juxta desideria a Terris sibi per instructiones commissa: eaque deinde deferant ad Senatum, ut nemine contradicente stabiliantur.*

VER. Redibunt in Cameram suam Nuntii, non dubito. Sed redeunt etiam aquæ dulces in mare, & fiunt sal-

falsæ; redeunt & nebulæ in terram, sed fiunt nimbi & grandines: redit ver cum violis, sed simul florent & spinæ. Ita multitudinis Consilia eundo degenerant in desideria; ex desideriiis veniunt cupiditates, redeunt passionés, ex passionibus dissensiones, ex dissensionibus Consiliorum impedimenta, & sæpe illi, qui ad Consilium secesserunt facilitandum redierunt ad impediendum.

X. VAN. *Sed dixi, quia ibi formabunt Constitutiones valde necessarias Statui.*

VER. Multitudo animorum non potest adferre Consilia, nisi multa, nisi varia; sæpius secum pugnantia, quam cohærentia, Frequentius a multis adfertur, quod placet, quam quod decet; quod putatur, quam quod prodest. Quod placuit Ciceroni, displicuit Catilinæ; displicuit Cæsari, quod placuit Bruto. In hac discordantia voluntatum, o quantæ Consiliorum procellæ! quot instructiones Nuntiorum, tot destructio-

structiones negotiorum, tot jacturæ temporum, tot incertitudines eventus. Ita enim dubia est bonarum rerum spes, multorum voluntati concredita, ut possibilis sit multas res malas emendari ab uno, quam unam rem bonam perfici a multis. Quodsi Constitutiones Regni formare velint, prius oportet illos sibi consistere, quam aliis constituere. Quid enim proderit gravidum Legibus volumen implevisse, si illa, quæ loquentur formulæ, mentientur clausulæ; & quidquid constituent codices, prostituent appendices. Vide ergo quam sit in hoc vana spes consulentium, qualis combinantium discrepantia, quanta periculorum vicinitas! sed & in his, quæ tu dicis tam necessaria fore statui, pauca virtutibus, plura opinionibus, plurima casibus, subjecta sunt. Rem optimam, quam difficillime perficit Consiliarius, facillime inficit adversarius. Credisne in prolixitate Legum, utilitatem vel securitatem Reipublicæ inesse? vastissima

-sima Regna longissimum sibi funem ex
 Legibus suis nectunt, quo fortius stran-
 gulentur. Sed tu, si vis longissima
 diu possidere, brevissima cito scribe.
 Citissime enim statui effugere oportet
 sermonum suorum innodamenta. Nam
 in magnis ille plus egit, qui locutus est
 minus: sæpe etiam Constitutiones,
 quas Prudentissimi virorum in Orbe
 terrarum circumspectissime conscri-
 pserunt, & quæ visa sunt summe ne-
 cessaria, in perniciem Rerum publica-
 rum versa sunt. Revoca Græcorum
 Statuta, Legesque Romanorum. Ho-
 rum imperia, in sua juriū pulchritu-
 dine involuta sollemnissime sepulta sunt.
 Cautissimi Trojani incautissime cor-
 ruerunt? sapientissime perierunt pru-
 dentissimi Athenienses; improvise de-
 fecerunt providissimi Spartani; The-
 bani rationibus mediisque suis instru-
 ctissimi, instructissime destructi sunt.
 O felix rationis simplicitas! sola vera
 necessitatis & utilitatis ministra! nulli
 turpius desierunt, quam qui pulcherri-

ma

ma locuti sunt. Non hoc cogitationis de Republica præcipuum opus est, multifariis ingeniorum ambagibus perdere tempora rebus, & eripere res temporibus, sed ea, quæ sunt Reipublicæ necessaria, cito velle; quæ bona, citius cognoscere, & quæ optima, citissime exequi. Svadendi vero pariter bonis malisque ars est communis; quia & illi, qui fallere volunt, persuasionibus utuntur: nec ulla res est Consilio magis noxia ac deterior, quam importuna negotiis svadentium & dissvadentium fluctuatio; ægre enim ducuntur rationibus, qui virtute non moventur; qui autem moventur virtute, non egent persuasionibus, quia sequuntur iudicium, & considerant necessitatem.

XI. VAN. *Ecce jam venit Equestris Ordo in Superiorem Cameram, ut una cum Senatu concludat Comitia, quinque dierum spatio.*

VER. O admirabile opus Consilii! Deus Omnipotens spatio sex dierum obe-

obediente natura perfecit Orbem terrarum; illi autem natura repugnante, quinque tantum diebus omnia se perfecturos existimant, quæ quadraginta diebus imperfectissime conceperunt. Noë etiam quadraginta diebus expectavit, antequam arcam ingrederetur, & postea navigavit centum quinquaginta diebus. Ex hoc vero tam vasto verborum opinionumque diluvio, quomodo possibile est, tam brevi tempore in portu videri? aperire tibi opus est multa, antequam concludas pauca. Quomodo in quinque diebus persvaderi poterit concordia his, qui quadraginta assveverunt discordiæ?

XII. VAN. *Sed prolongabitur tempus Comitiorum, consentientibus omnibus Ordinibus.*

VER. Quanto longius tempus disputationibus datur, tanto majus spatium assignatur dissensionibus: tanto peior est hujus morbi curatio, quanto longior dilatio; nisi forte medicorum ingeni-

ingenium in tractanda Reipublicæ salute sequi velis, qui magis curant morbum, quam ægrotum; quibus est utilius diu curare, quam semel sanare; quorum studium est, multas crises advertere, non avertere unam mortem.

XIII. VAN. *Quomodo ergo finientur Comitia?*

VER. Vel erit bene, vel male, vel nihil; si bene, nondum bene, antequam cognoveris: si melius, adhuc non desit: finis boni imperfectus sæpe principium est mali; si male, nondum male; si minus malum elegisti, ut effugeres majus: datur tibi experimentum prudentiæ tuæ, utrum scias malum convertere in bonum. Res nondum periit, si animus integer. Quod ab animis destructum, animis reparandum est. Pauci futura cogitant, qui præterita dolent. Si vero nihil factum est; dubium tibi erit, quod accuses, vel laudes; malumne finem

evalisti, an meliorem distulisti? Quod non factum est, cura, ut fiat: quod impossibile fuit, jam præteritum est: gaude! habes tempus cogitandi, ut possibilius virtute efficias futurum; quod autem multorum culpa factum est, Fatum voca.

CONSULTATIO DECIMA QVARTA.

De Consilio Post-Comitiali.

I.

VANITAS. *Post Comitia, convocabo Senatum ad Consilium.*

VERITAS. An non satis adhuc verborum expendisti, ut nova conquiras, quæ tam diu finiri posse exoptabas. Adhucne non plene turbines ventosque expertus es navigando, ut illis & in portu jam semilacera vela committere velis? Pandoraæ tibi pyxidem aperiri cupis, ut illa evolent, quæ bene

con-

conclufisti ; fi vero male ; quid tibi proderit utiliffimo fopita mala inutiliffimis fermonibus excitare ? vis fortaffe , res confenfu ftabilitas novis confulentium interpretationibus labefactari. Qui femel Confilium petit ; veritatem quærit , qui fecundo ; movet dubietatem.

II. VAN. *Formabo Confilium Post-Comitiale.*

VER. Ita formes pofterius Confilium , ut antèrius non deformes : facilius eft res nondum actas formare ; quam tranfactas reformare. Vellem te in hoc defiderio Jani facies habere , ut tangendo præterita , respicias futura. Bene conclufa aut plus non attingenda funt , aut melioranda. Imperfecti Pictores fæpius meliorando perfectas icones deftruunt.

III. VAN. *Confilium post-Comitiale neceffarium eft ad exequenda illa , que in Comitiiis ftabilita funt : fi vero abrupta funt , ad remedia quærenda.*

VER.

VER. Illis, quæ autoritate publica stabilita sunt, utilior est obedientia, quam Consilium: mederi autem illis, quæ jam facta sunt, difficilius est, quam male factis. Mortuis enim rebus magis convenit sepultura, quam medicina. Cogitandum tibi potius est, quomodo novo & salubriori rerum partu Rempublicam consoleris. Si exequendum est, jam disputandum non est, simplicissimus obediendi modus est omnibus; quanto vero eruditior, tanto impeditior: proficuum Consiliorum nulla major destructrix est, quam nimia sapientia. Bis idem facere, non est idem: semper aliquid repetitis demitur, vel adjicitur in rebus: Res semel sancitæ ita redeunt ad Consilium, sicut illi, qui convaluerunt, ad Medicum: ut superfluis pharmacis destruatür valetudo. Legi derogat, qui de sancitis interrogat. Plerumque optima rerum interrogando abrogamus; utilius ergo est, post Comitia

mitia in contravenientes Judicium,
quam in res sancitas Consilium,

CONSULTATIO
DECIMA QUINTA.

De Commissionibus institu-
endis.

I.

VANITAS. *Expeditam Commis-
sionem valde necessariam.*

VERITAS. Credo, quod expedi-
es valde necessariam Commissionem;
sed Commissariis, non tibi probabilius
autem est, illam tibi: non esse neces-
sariam, quia res, quas ipse agnoscere
posses, aliis cognoscendas committis.

II. **V**AN. *Sed ob distantiam loci, ipse
adesse non possum.*

VER. Breve iter est in rebus pro-
priis, longum in alienis. Nihil distare
potest, quod constare debet. Longum

D

iter

iter ad astra, imo impossibile, abbreviavit, continuum sciendi studium; ut remota viderentur vicina. Si curabis, non distabis; multa nobis appropinquat exploratrix diligentia, plura occultat negligentia velatrix; & vicina facit esse remota.

III. VAN. *Instituam commissionem.*

VER. Dic potius amissionem, & cogita, quot Reges & Principes utilissimas terras committendo amiserunt.

IV. VAN. *Assignabo commissarios.*

VER. Facies potius Omissarios. O quam anceps instrumentum est, alienis cognoscere propria oculis, sua aliorum palpare manibus! ita facies tibi continuum fidei exercitium, quia necessario credes, quæ tibi dicentur; & continuo sperabis, quæ nescies; non cognosces res tuas, nisi postquam amiseris; clarius tibi patebit in alienis manibus, quid habueris, quam in tuis, quid habeas.

V. VAN. *Per hanc commissionem dilatabo confinia, & recuperabo a vicino usurpata.*

VER.

VER. Hæc commissio nihil tibi proderit, nisi ut solemnius perdas. Nemo res suas legitime amisit, nisi qui illas prius disputationi commisit. Nulla dubitatione opus est illi, qui de jure suo non dubitat.

VI. VAN. *Sed ego mittam Commissarios Viros insignes.*

VER. Juste sane, ut præcipua perdas, præcipuos tibi viros ad hoc mittere oportet.

CONSULTATIO
DECIMA SEXTA.

De Contributionibus exigendis.

I.

VANITAS. *Difficile mihi est excogitare modum contributionum, ut sufficiant necessitatibus, & non aggravent populum.*

VER. Non difficile tibi esset excogitare proventus, si cogitares populum; quia cogitando cognosceres, & cognoscendo scires, quid valerent, & quid possent. Hic collige, quantum noceat non didicisse vires populi, & nescivisse, quantum, vel quale, quid habeas.

II. VAN. *Inveniam tamen modum contribuendi.*

VER. Prius quærendum est, quomodo quæras, quam quomodo invenias: Tu autem prius invenisti necessitatem, quam modum; melius est quærere modos, antequam opus sit, quam non posse habere, cum opus fuerit. Ut scias genera Contributionum, scire te oportet prius genera populi, quale prævaleat lucro, quale numero? Observa, quid tibi profint Urbani, quid Mercatores, quid agrestes, quid extranei, quid domestici, quid Merces ab extra, quid ab intus provenientes; quid investores, quid evectores,

ctores, quid ab hominibus exigas, quid a rebus; quid ab otiosis, quid a laboriosis: quos liberare utilius tibi est, quam aggravare: quorum luxus tibi sit proficuus, quorum utiles propinationes, & quot guttæ, tot nummi. Hæc prius videnda tibi erant, & ratione prævidenda, quam necessitas præveniret cogitationes tuas: quia exactius providetur & tutius, dum exigit providentia, quam cum necessitas.

III. VAN. *Ex multis agris subditis habebō copiosas contributiones.*

VER. Absit, ut ex agris quidquam prætendas, & ex visceribus terræ matris communis lucra quæras, unde vitam & alimenta accipimus; vel cultores ejus, & laboratores pro nobis, veros homines, ullo modo enerves. Iniquum est, ut inde exsugamus sanguinem, unde sumpsimus. Hoc corpus nostrum est. Exprimendi culices, pulices & araneæ, qui de cor-

pore nostro lucra quærunt, qui de sanguine nostro vivunt. Qui luxui solvunt, solvant & Reipublicæ; quos liquores reficiunt, reficiant & Rempubli-
cam; quibus leve est perdere privata, prodesse publico non sit grave. Horum major est numerus, quam laborantium; ab his etiam plura colliges; cum perdentibus acquires, sine injuria tibi proderis, sine gravamine lucraberis.

IV. VAN. *A Mercatoribus habebō multa telonia.*

VER. Primo cures, ut multos habeas Mercatores, deinde multa telonia, sed non nimia; quia per telonia potes tibi perdere Mercatores, per Mercatores nunquam perdes telonia, Stude, ut multos habeas, qui tibi dent; & habebis, quod tibi detur; multorum pauca, sunt unius multa. Emptor non sentit onus, quod venditor imponit. Libentius solvitur luxuriæ, quam Reipublicæ. Superfluum ergo solvet Venditor,

ditor, quod emptor proiecerit, sic multum colliges ex eo, quod Venditori nihil est, Emptori insensibile; diminue potius telonia, ut augeas Mercatores, per quos multiplices merces, per merces pretia, per pretia utilitates; quia opulentior est luxuria necessitate.

V. VAN. *Instituam quoque aliqua Monopolia, ex quibus magnam habebo utilitatem.*

VER. Hoc egestati publicæ deest, hoc solitudini; ut unus multos dispergat. Ut multis auferas modos vivendi, uni tribuas potestatem desolandi. Ita male vendes publicam utilitatem alienæ avaritiæ, & tuam non augebis. Amittes populum, vastabis Civitates, tolles commercia, auferes spem lucri omnibus; quæ esca est populi, stabilimentum Urbium, fundamentum contributionum. Omnes incertos habebis Incolas, & semper quasi migraturos. Nemo enim major Adversarius est populi,

puli, quam qui solus esse vult. Sustain-
ta potius quamplurimos, ut quamplu-
rimi contribuant; & magis proficua
tibi erit multorum æmulatio, quam
unius cupiditas.

CONSULTATIO
DECIMA SEPTIMA.

De *Ærario*, & ejus Ordinatione.

I.

VANITAS. *Tthesaurum mihi for-
mabo quam exactissime.*

VER. *Ærarium*, quod avaritia clau-
det, referabit necessitas.

II. **VAN.** *Habebo cassam duplicem, u-
nam pro expensis, alteram pro
deposito.*

VER. Facile est dividere cassas,
sed difficile mensurare necessitates.
Quod colligit providentia, evacuat ne-
cessitas. Si ante tempus expenderis,
quod collegisti, non unam cassam ha-
bebis

bebis, sed nullam; si post tempus, tantundem tibi est, ex una cassa male frui, quam ex pluribus.

III. VAN. *Sed distribuam per tempora expensas.*

VER. Ergo facies tibi potius horarium, quam ærarium. Quid referet, qua hora egeas? Esurienti quælibet hora meridies est. Considera prius quantum, & quoties necessitas coget ad erogandum voluntatem, quoties voluntas producet vel frænabit necessitatem; si habebis in una hora multa tempora ad erogandum, at plura vel pauciora ad colligendum, vel nulla ad retinendum, nil tibi proderit scire distinctionesassarum in ærario, si una rapiet hora, quod totus congregavit annus; nulli mendaciores sunt socii, quam ærarium cum kalendario: si vero vis dividere expensarum rationem per arcas, plus turbaberis, si videris plura documenta furtorum ex qualibet area, quam ex una. Quid refert?

an conjunctim, vel separatim decipiaris.

IV. VAN. *Sed inveniam modum, quomodo defraudari non possim.*

VER. Facilius invenias exquisitos modos, quam custodes probos. Scio, quod non deerunt tibi, qui norint optime perfectissimis numeris funerare pecuniam.

V. VAN. *Ut ar omni circumspectione & cautela, ne fraudetur ararium.*

VER. Hoc nullatenus fieri potest, difficillimam Provinciam assumpsisti, habet, qui horreum mures, qui ararium fures.

VI. VAN. *Sed omnia mihi Regestis verificabuntur.*

VER. Quoties apparebunt Abaci, toties disparebunt nummi; quot regesta perspicias, tot perleges defunctæ pecuniæ Epitaphia. Et sicut vita humana, unum introitum habet, multos exitus; ita & pecunia tua multos morbos habebit, plures Medicos, a quibus pereat.

CON-

CONSULTATIO
DECIMA OCTAVA.

De Causis & præparamentis ad
Bellum.

I.

VANITAS. *Multa Causæ me invitant ad suscipiendum bellum.*

VER. Si potens es, facile causas invenies; si debilis, difficile evitabis; facilius est invenire bellum, quam gerere. Bellorum initia semper principio læta, progressu dura, eventu dubia. Sed vellem scire causas bellandi, quas habes? Multis adfuere causæ bellandi, sed media paucis.

II. VAN. *Prima causa mihi est, quod vellem dilatare confinia.*

VER. Confinia, quo latiora sunt, hoc majori egent Exercitu, hoc crebrioribus præsidiis, hoc majori alimento, hoc frequentioribus impensis. Vide, si terram tuam, quam possides, suf-

D 6

ficien-

ficienter providisti, antequam appetas alienam; ne ex contiguitate inopia dilates potius confinia penuriae, quam Provinciae.

III. VAN. *Habeo & aliam Causam incipiendi belli, nimirum: ut Provinciam, quae Majoribus meis ablata est, recuperem.*

VER. Nollem, ut ex hac tua causa, alia nascatur magis metuenda, nimirum: ne potius perdas, quod Majores tui non amiserunt. Diu deliberandum tibi est, an pro eo tibi conducatur bellum suspicere, quod majores tui alteri cesserunt, ne bellum haberent. Felicius quandoque praestat tenere proficuum pacem, quam litigiosam Provinciam. Considerandum quoque tibi est, ne propter dubiam recuperationem partis, a Majoribus tuis non sine notabili causa prudenter abscissae, totum Regni tui Corpus imprudenter bello inficias unde verendum etiam sit, ne, quod ab ortu Vicino tuo rapuisti,

isti, alter tibi ab occasu, eripiat. Plura enim in Orbe terrarum immutavit occasio, quam vis; & non suspectos ex sociis hostes fecit. Revoca Græcos, ingeniosissimos calamitatum suarum inventores, quantis periculis casibusque ob ingenium & præcipitantiam bellandi, varie a fortuna jactati sunt; Unde Tragoedus exclamare coactus est: Quicumque Regno fidit, nec leves metuit Deos, animumque rebus credulum lætis dedit; me videat, & te Troja. Romana quoque Respublica, propter nimium bellandi ingenium, Cæsares adepta est, Libertatemque suam neglexit; maluitque famam habere ab extra, quam securitatem suam ab intra. Quid dices de occasionibus datis alienæ potentiæ, de excitamentis dormientium, de zelotypia, ambitu & dissensionibus cum Vicinis, qui pessimi Parentes sunt everisionis Regnorum.

IV. VAN. *Et hec causa non minus*

D 7

me

me inducit ad bellum, quod habeam numerosum Exercitum, quem vellem in aliena terra collocare; ne illum aliam otiosum.

VER. Magis timendum est, ne quaerendo locum, ubi vivat exercitus tuus, invenias potius ubi pereat, considera, vel loci angustias, vel sterilem vastitatem. Utrumque anceps belli sustentamentum. Præterea consueta illa impedimenta magnorum conatum: Annonam difficilem, populum infidum. Milites vastatores, Anni injurias, ex-cubantium incommoda, ægritudinum motiva, morborum pericula, aeris varietatem, equorum stragem, temporum difficultatem, in milite lassitudinem & externi soli tædium, incuriam terræ alienæ, & desiderium suæ. Quæ omnia felicem licet turbaverit Macedonem, & super quæ cogitans magnus olim sedit Æneas, secumque volutans: deælevit eventus Belli varios.

V. VAN. *Bellum gerere debeo, ne otio
Et ignavia peream.*

VER. *Occasio dat felicia bella, ostendit viam agendi in magnis. Nemo felicia bella gessit, cui non dedit occasio consilium. Si igitur in recta occasione constituis bellandi desiderium, magna tibi belli gerendi ratio est. Occasiones autem sunt, quæ bellatorem ad bellandum compellunt. Justitia & necessitas causæ, non pruritus famæ, sæpius fallacis. Non minus enim periculum est ex magna fama, quam ex mala: succursus quoque moveat populi oppressi naturaliter ad te, pertinentis, & subsidia tua petentis. Ille enim felix Bellator Provinciæ prætensæ fines ingreditur, quem populus optat, non metuit. Si ergo bellum in vicinia genere intendis, prius illi gratum, quam fortem te exhibe. Nullus Bellatorum certius Terram adeptus est, quam ille, cui inclinatio populi, ad vincendum viam fecit*

fecit. Quod si terram, quam ingredereis, tuam esse vis: defende, excole, conserva, fortifica ut tuam; non ut alienam. Ut illam prius cordibus capias, quam manibus. Si itaque ad bellum gerendum te constringit occasio justitiæ, & desiderium populi justa peccantis age feliciter. Sed si vanitas & fallacis auræ ambitionisque studium te impellit, deliberatorem te magis videre optarem, quam Bellatorem. Non minus quoque refert, ut bellum tuum juste eligas, quam ut bene pares: unde cogites, & quo robore vincas, & quibus præparamentis sustineas.

VI. V A N. *Omnia præparamenta ad gerendum bellum jam habeo parata.*

VER. Quæ intempestive præparasti, non proficient in tempore: quæ vero tempestive nimis, tempus consummet, & occasio te alibi conducet, ubi præparamenta non providisti. Multi
ma-

magnos belli adparatus sollicitissimis studiis hosti paraverunt, non sibi.

VII. VAN. *Habeo pulcherrimum perditatum & numerosum.*

VER. Habebis numerosiorem ex equitatu tuo, postquam ex incommodo belli equos perdiderint.

VIII. VAN. *Sed habeo & equitatum gravioris & levioris militia.*

VERIT. Utrumque infructuosum contra impetum hostilem ; si remotum unum ab alio tibi sit. Graves enim non prosequuntur hostem, leves non sustinebunt, & graviores deserentur a levioribus, & leviores non assistent gravioribus, hi nimium prævenient, illi non satis prosequuntur. . Pessimum utriusque roboris detrimentum.

IX. VAN. *Habeo & Officiales Generalesque peritissimos belli Duces.*

VER. Bellum nemo unquam fatis didicit. Habes ex illis & imperitissimos fortunæ tuæ aleatores, quandoque liberalissimos præliorum amissores, &
quan-

quandoque parcissimos armorum conservatores : utrosque tamen prudentissimos & innocentissimos bonorum malorumque belli autores, & quorum fors cum Theologis convenit : quia cum bene & prudenter agant, nunquam tamen scire possunt, an odio vel amore fortunæ digni sint. Non semper enim audaces fortuna juvat, sæpe incitat animum, quo celerius perdat. Quod bellicosus ille Romanorum Imperator passus est : nunquam se tantum acquisitum victoria, quantum auferre calamitas posset. Cujus rei documentum dedit sapiens fortunatusque bellator, ac deinceps infaustus ille Annibal, Pompejusque infelix, & miser Darius.

X. VAN. *Sed nihil incipiam sine Consilio bellico.*

VER. Nullæ res incertius inter se conveniunt, quam consilium & casus. Quomodo ergo vis bellum, quod continuis casibus agitur, quod momentis constat, certitudinē Consilii cum
 incer-

incertitudine occasionum temporum-
ue combinare.

XI. VAN. *Occasiones mihi viam mon-
strabunt.*

VER. Scio equidem, quod viam
tibi monstrabunt; sed Consilia tua non
expectabunt. Unde maturitate Con-
siliai juvari credes, inde tibi velocior
Consiliai aufugiet occasio. Unum tibi
tamen ex his duobus bonum vel ma-
lum evenire spera; ut aut terram tuam
sapiientissime cum Consilio perdas, aut
alienam temere sine Consilio acquiras.

XII. VAN. *Quomodo ergo sine Consi-
lio bellum geram?*

VER. Hæc tantum observa & bel-
lum gere: semper hostem prævenias,
quod credis illum a te metuere, hoc il-
li fac. Terram nunquam ingredi,
ubi non est panis; & post prælium nun-
quam sinas hostem requiescere.

CON-

CONSULTATIO
DECIMA NONA.

De formando Exercitu.

I.

VANITAS. *Nihil restat ad inci-
piendum bellum, nisi ut formem
mibi Exercitum quam ordina-
tissimum ex diversis generibus
militiæ.*

VERITAS. Facile est ordinare
Exercitum, sed conservare difficile:
quot genera habebis militiæ, tot diffe-
rentias periculorum, tot varietates re-
tardamentorum, tot obstaculorum ca-
sus, tot necessitatum impedimenta.
Tarditatem peditum, ægre feret equi-
tatus, præcociatem equitum, non as-
sequetur peditatus: quod unus cupiet,
alter odio habebit: quot genera mili-
tiæ, tot naturarum & geniorum diver-
sitates.

II. VAN. *Sed pro diversa necessitate*

*eventu bellandi, diversum quoque
genus militiae opponendum mihi
erit hostibus.*

VER. Vellem satius, ut duas tantum militias in mente haberes, Equitem & Peditem : & non aliam necessitatem bellandi, quam unius Exercitus victoriam. Quid refert? an uno genere vincas, vel pluribus perdas. Multitudo formarum militiae, separat magis bellorum Consilia, quam conjungit. Et saepe fit, ut cogitando, quae via quodlibet militiae genus melius pugnet, totus Exercitus negligatur. Accedit praeterea, ut quodlibet genus supra aliud praecellere volens, socios alterius generis magis contemnat & conturbet, quam juvet, ut qui unum in bello cenferi deberent, pro diversis censeantur, & unitatem victoriae distrahant, difformitate agendi. Qui e contra unum robur cogitarent; si unum genus se esse sentirent.

III. VAN.

III. VAN. *Hastatorum cohortes habebō quadraginta.*

VER. Egregium belli robur, si hastarum necessitas fuerit; si non, magnum agilitatis impedimentum. Quod si unum prælium conficiendum tibi sit, necessario hastas semel confringes; si plura hastas non habebis si nullum, magnum impedimentum frustra tecum vehes.

IV. VAN. *Habebō & plures hastas pro secunda vice.*

VER. O grave lignorum onus! sine certitudine necessitatis.

V. VAN. *Formabo mihi quoque & Legiones Draganorum, ut illis utar & tanquam Equitatu, & tanquam Peditatu.*

VER. Habebunt ergo naturam vespertilionis, qui & mus est, & avis, & neutrum, & ex neutro utrumque. Si equos conscenderint non habebis Pedites, nec (si descenderint) Equites; magna illis erit distractio cogitationis in prælio; magis metuent perdere equos

quos, quam pugnam; & tu volens habere in equis Pedites, verendum, ne habeas Equites sine equis.

VI. VAN. *Uno verbo, quotquot genera sunt Militiarum omnia habebo.*

VER. Quo plura genera habebis militiæ, hoc in bello distractior eris. Quid refert, an multos autores cladis, an unum Victoriæ habeas, malim, sicut unum te bellandi finem habere, nempe Victoriæ; ita duo tantum genera Militiæ, Peditatum & Equitatum.

CONSULTATIO VIGESIMA.

De Fortificationibus Locorum.

L

VANITAS. *Extruam Arces & Fortalitia pro defensione Regni.*

VERIT. Sicut Magnes trahit ad se ferrum

fertum, ita Fortalitia hostem. Arcees & Fortalitia sunt quandoque invitamenta adversæ fortunæ: unde illa prudenter & opportune fabrica, vel lapides relinque.

II. VAN. *Faciam Fortalitia in diversis locis, planis, montosis, aquis, saxosis.*

VER. Non loca, sed passus hostium considera; non propugnaculorum situm, sed inimicorum transitum. Illa optima Arx est, quam necessitas, opportuno plantat in loco; ita tu semper melius facies, si quæsiveris non locum Arci, sed Arcem loco.

III. VAN. *Faciam fortalitium magnum, ut multos milites capiat.*

VER. Desolabis Exercitum, & implebis fortalitium. Majus tibi erit Præsidium in Arce, quam Exercitus in Castris. Prius a te ipso obsideberis, quam ab hoste. Quod pro Exercitu parabis alimenti, Præsidium consumet,

met. Cave, ne, dum facies ex Arce Castra, efficias ex Castris Arcem.

IV. VAN. *Faciam etiam & parva Fortalitia.*

VER. Parva Fortalitia distrahunt Bellatorem, & attrahunt hostem; parum offendunt, & nihil defendunt: magis cogitandum tibi erit, quomodo hostem repellas à parvo fortalitio, quàm quomodo hosti noceas ex magno. Facies tibi pulcherrimas caveas arte militari ornatissimas, ad occludendas vires tuas sine fructu. Incerta tibi erunt propugnacula inimicorum, certissima oppugnacula amicorum. Parvum quoque fortalitium; parvos habebit Bellovardos; nullaque defensio erit: quia alæ propugnaculorum vix tormenta capient, ob angustiam collocanda. Si vero Bellovardos magnos habuerint, cortinæ penitus nullæ erunt, qui inevitabiles sunt parvarum arearum defectus. Obsidio quoque facilius hosti, & defensio difficilior Arci inde provenit. Fossarum denique

E

angu-

angustia hinc sequitur summe noxia defensori, quam si latiore habere quæsieris; circuitus contra scarpæ tuæ monstrosior majorq; proportione Arcis tuæ eveniet, nec sufficiet numerus præsidii ad implendum situm viæ coopertæ circumcirca defendendæ; fietque, ut externa defendendo, internum corpus aræ penitus milite evacues; aut sine milite, & defensione externa tua hosti relinquant. Collige ergo breviter parvi fortalitii tui maxima incommoda.

V. VAN. *Fortasse eligam situm paludosum, ut difficilior sit hosti accessus.*

VER. Si non ab hoste, obsideberis a palude. Non tam difficile ad te hostis accedet, quam tu ad hostem. Fossa paludosa est sustentamentum pontis natantis, per quem hostis usque ad muros tuos per galeriam perveniat, & in manibus cuniculos ad ejiciendum pulvere vallum adaptet, Cameramque collocet. Sicca vero Fossa excursionem ex Arce contra hostem non impedit,
are-

areamque dimicationis in Fossa defensori non aufert. Tu vero vis magis clausus esse, quam securus.

VI. VAN. *Eligam ergo locum in alto monte.*

VER. Fortalitium tuum itaque aëri dominabitur, non terræ. Longe conspicias hostem ab Arce, sub Arce non videbis. Tormenta tua distantiorum hostem male attingent, vicinum nullatenus. Hostis tuus nullibi erit securior, quam sub mœnibus tuis. Globi tormentorum tuorum cadent in hostem, non jaculabuntur, tantundem tibi erit lapides projicere: si ad radicem montis tui hostis accesserit, commodius cuniculos excavabit, ut Arcem tuam per ignem ejiciat. Necessè erit, ut alia Propugnacula ad radicem montis circumcirca extruas; habebisque superius fortalitium clavum inferiori fortalitio, ut incommoda montis, & pericula accessionis hostilis effugias. Considera præterea quantum tibi militum circuitus montis, radiceque ejus defendendæ auferet ex Arce.

VII. VAN. *Ego in plano & aperto loco fabricabo.*

VER. Hæc propōsitio tua melior mihi videtur cæteris. Hoc enim modo propius hostem reprimes, & facilius accedes, sed etiam & ab hoste idem tibi eveniet. Verùm strenuo Defensori omne fortalitium planum est, & arduum ignavo; nihil tibi proderit fortalitium in plano habere, si hostis per montes transitum quæsierit. Priùs interrogandus tibi est hostis, quò eat, quam de fortalitio judicare, non tu, sed hostis necessitatis judex erit. Nonne meministi Capuam in plano sitam Annibali Cannas fuisse. Nihil tibi proficiet Arx plana, si obfuerit aspera fortuna; nihil proderit pulchritudo mœniorum, nec speculatores ex tormentorum suggestu oculi, si hostis aliò passum converterit, qui si magnum habuerit Exercitum, non metuet fortalitium relinquere à tergo, & ultra progredi: si verò parvum: non accedet Arcem: ita non voluntas Commendato-

ris , sed ratio Bellatoris constituet va-
lorem Arcis.

VIII.VAN. *Sed non tantum Arcem , vel
Citadellam , sed etiam & totam Civi-
tatem fortificabo.*

VER. Tu ergo vis , ut video , & ho-
stis dominari & Civibus : Arcem non
habebis perfectam , & Civitatem susce-
ptam ; ex utraq; parte metues de Arce.
Magis optarem , ut vel Arcem perfe-
ctam haberes , vel Civitatem. Qui Ar-
cem Urbi adstruit , eo ipso de amissio-
ne Urbis cogitat. Primus ad perden-
dum gradus est , de amissione cogitare ,
Defectus unius arcæ penes alteram ma-
jor videtur , & distractior est semper du-
orum corporum , quam unius defensio.

IX.VAN. *Adbuc delibero , figurane regu-
lari an irregulari , extruendum mihi
sit fortalitiū.*

VER. Credo , quod moenibus descri-
bes regulam ; sed non hosti : regula-
rium arearum expugnatio facilius ab
hoste percipitur , ad regularia moenia
oppugnanda æqualius hostis regula-

tur, & proportionem ab uno propugnaculo, ad cætera æqualiter capit, sumitque. In irregularibus vero non item: quia ipsa illa angulorum varietas, & inæqualitas linearum, magis confundit hostile judicium, quam docet; unde difficilior aggressionis cogitatio est. Regularitas vero ipsa instruit hostem, nec diversitate confundit. Facilius & utilius est, figuram situi, quam situm figuræ adaptare.

X. VAN. *Faciám pulcherrima opera externa, ne hostis facilius ad ipsa mœnia accedat.*

VER. Hæc opera cum proposito tuo non conveniunt. Dicis enim te metuere, ne hostis ad mœnia tua appropinquet, tu autem non metuis, cum mœnibus tuis ad hostem appropinquare. Nonne semper opera externa minora sunt ipso corpore fortalitii, & facilius capi possunt? quæ si hostis occupet, sero te poenitebit, hosti illa, non tibi struxisse. Occupatio vero operis externi, est gradus ad expugnationem hosti paratus, & defensori inde amissio,

primæ famæ multum præjudiciofa. Cur ergo vires tuas, quas tibi vel maxime connectere expedit, ab extra rescindere cupis? nisi ut celerius hostilibus copiis animum augeas, & diminuas tuis. Quot enim opera externa amittes, tot parabis hosti victorias, & militem non sine strage continuo fatigabis.

CONSULTATIO

VIGESIMA PRIMA.

De inchoatione Belli offensivi, & diversis casibus bellandi, Consiliisque Bellicis.

I.

VANITAS. *Quomodo bellum incipemus.*

VERITAS. Suaderem, ut potius cogitares, quomodo finiemus. Bellator in fine perdit, quia fine non incipit.

II. **VAN.** *Opus mihi est Consilio, an hoc offensivum bellum, quod ex justis prætensionibus incipio, inchoare debeam per obsidi-*

E 4

onem

*onem fortalitii fortioris, in confiniis
existentis Urbis; an prius exercitum
hostilem pralio aggrediar?*

VER. Quære prius, & bene explora, utrum hostis tuus paratus existat, vel imparatus; deinde prudenter concludes, quid malis prius habere; Regnumne sine bello, an bellum sine Regno? si imparatus est; cura, ne sit paratus: Resolve velociter, dissipa copias, impedi congressus, occupa Regni viscera, assecura passus, congrega comعات, divide inimicum, populum fac amicum, aggredere celeritate, atrahe humanitate, Præfidius firma, protege, conserva. Ita non rapies Regnum, sed capies, & sine bello possidebis. Si vero paratus est hostis, vel tempore comittes, vel fortunæ. Quod si fortuna sequi malueris, viribusque confides, cum hoste prælium committes; opusque erit; ut prius sis vates, quam victor: si vero tempore te commiseris, a Confiniis incipies, diuturno labore & patientia terras acquires; obsidiones
for-

formabis , succursus sustinebis hostiles , obsidens obsideberis inter Arcem & hostem. Tunc eligendum tibi erit, ubi tutius dimicare malis ; sub cœlo, an sub Arce. Hoc tamen scito , quod nemo obsidet , ut non etiam obsideatur ab hoste.

III. VAN. *Occasiones cum tempore mihi suggerent Consilium.*

VER. Tu potius suggere consilio occasiones, vel si defunt, facito. Magis virile est, fortunam sibi facere ; quam expectare. Acta fortunam faciunt. Qui exspectat, negligit. Qui hostem prævenit, dat materiam bellandi, & constituit agendi occasionem.

IV. VAN. *Sed vellem scire, in quibus hostem præveniam.*

VER. Loco & alimento. Primum est, quod vincimus, aliud, quo vincimus. Nimirum, terra & miles. Primum occupandum est ; alterum conservandum ; ex his duobus tota Ars belli dependet.

V. VAN. *Ex duobus ergo unum faciendum*

ES

dum

dum mihi est, aut acie hostem aggrediar, aut obsidione Urbem.

VER. Si paucas copias habes, suaderem neutrum : si magnas, utrumque illud, ne cum paucis Copiis inveniaris sub Urbe; hoc vero ut a succursu Urbis hostem divertas.

VI. VAN. *Occupabo utrumq; littus fluminis, pontemq; extruam, ut ex utraq; parte communicationem belli habeam.*

VER. Quære prius, ex qua parte fluminis hostis inveniatur. Nam si ex hac est, ubi & tu, hosti terram relinques, quam possediti; vel terga ostendes transeundo flumen, quo facilius in transitu pereas. Et dum de alio litore cogitabis, primum desereres. Necessè erit, ut iterum cogites, quomodo redeas, vel bellum divides, quod conjunctum securius est, quam separatum; nisi forte hostem experiri velis an transitum Exercitus tui impedire meditetur; ut ad congressum prælii cum eo faciliorem viam habeas. Considera quoque, si hostis a flumine propior vel

remo-

remotior sit : nam si propior, prius dimicandum tibi cum impediēte transitum hoste erit, quam de transitu, cogitandum. Si vero remotior sit hostis a flumine, mensura prius iter hostile, quo tempore a te distet, ne te in transitu fluminis occupatum aggrediatur. Sed consulerem potius, ut invadens Regnum hostile, statim in principio belli ex utraque parte fluminis, terram ingrediare, ne difficilius tibi sit jam parato ad bellum hoste, de altera parte fluminis contendere, Quia sic facilius hostem distrahes, & cogitationes tuas minus divides, cum bellandum tibi erit. Unde melius tutiusque tibi erit, ut ante bellum per utramque ripam fluminis prætersum Regnum invadas, ita, ut utroque pede utramque ripam teneas; & facilius ad quam partem vo- lueris, bello propendeas. Ita facilius fiet, ut progrediendo cum Exercitibus ab utraq; ripa fluminis fortalitia plantes, pontemque extruas in loco, qui tibi commodior pro rationibus belli videbitur.

VIII. VAN. *Postquam pontem struxero, tunc transmisfis ad alteram partem Copiis, Urbem capitalem ex utraque parte obsidione stringam.*

VER. Obsidionem non dissuadeo, sed simul suadeo, ut non tantum de obsidione, sed & de prælio cogites, qualique modo & urbi sufficias, & succurrenti hosti. Ex una cogitatione duplex tibi difficultas enascitur, ab una parte periculum, ne cedas; ab altera, ne perdas.

VIII. VAN. *Si hostis succursum dederit Urbi, ab Urbe non cedam, potius hosti aciem opponam: quia & obsidioni & prælio par sum.*

VER. Sæpe quos spes pares credit, fortuna impares ostendit. Melius est bis ad Urbem redire, quam semel sub Urbe jacturam pati. Prudentissimi Ducum sæpissime elegerunt magis credere securitatî suæ, quam fortunæ. Temerarios quosque magis puduit solvere obsidionem, quam perdere Exercitum. Semper compensari potest,
quod

quod distulit prudentia, sed rarissime,
quod abstulit calamitas.

IX. VAN. *Movebo Exercitum uno millia-
ri ab Urbe, aciesq; instruam ad praelium.*

VER. Ita non armis solum, sed &
civilitate vinces hostem, cum illi ob-
viam iveris; prudenter obtemperabis
necessitati, quæ Magistra est bellandi.
Nemo imperavit hosti, qui prius non
paruit. Ergo fausto pede progredere
ad pugnam.

X. VAN. *Movebo itaque Exercitum ver-
sus hostem.*

VER. Mitte prius exploratores, ut
scias de hoste; notitia perfecta de ini-
mico, media victoria est. Sapius igna-
ri, quam debiles, perdiderunt prælia.
Præcipuum in agendo impedimen-
tum semper fuit, nescivisse. Ignoran-
tia mater est dubitationis, dubitatio ti-
moris.

XI. VAN. *Faciam ergo Consilium cum
Officialibus, de formanda & instruenda
acie ad pugnam.*

VERIT. Non dubito, quod consili-

• E 7 um

um erit pulcherrimum ; delineatio acierum exquisitissima , figuræ in charta ingeniosissimæ : sed casus consilii difficillimi, rationes variantes, opiniones pugnantes, & tota operis dispositio magis ad memoriam localem , quam ad eventum actualem formata ; non aliter , quam solent facere imperfecti iconum Pictores ; qui fœminas depingunt, contenti magis, si venustiores fecerint, quam sunt ; quam si similes : Ita & tu pulcherrimam aciei tuæ frontem talem depinges in Consilio , qualem non poteris imitari in prælio. Observa etiam si peritissimos saltatores , qui chorearum figuras exactissime addiscunt, eos tamen sæpe , quamvis nemine impediante , aberrare contingit : Tu credis te facilius sub tormentorum ictibus & pulverum nebulis , quam illos sub musicali harmonia ordinem figurarum tuarum observare posse :

XII. VAN. *Locum eligam superiorem, quam hostis habere possit ; Et ibi illum expectabo cum acie jam instructa.*

VER.

VER. Quando illum expectabis, non veniet; sed veniet, cum non expectabis: sufficiet illi, te ab Urbe removisse. Inveniet etiam situm tibi superiorem, ubi te expectet. Multi ad convivium non veniunt expectati; quanto rarius ad prælium. Quod si expectabis congressum, amittes tempus obsidionis; si ad obsidendum redieris, ille te aggredietur. Nescit Bellator tempus pugnae, quando illi supervenerit: Si sciverit, nulla fortuna erit: quia occasiones præliorum sola Deorum destinatione eveniunt. Quamobrem si hostis alio vertet, & tu situm mutabis: si tu ad Urbem, ille ad te redibit; si tu ab Urbe, ille a te removebitur. Sine armis vincit; qui tempus aufert aggressori. Unde ne tempus perdas, bellumque amittas, primo mensura vires tuas, utrum in duas partes dividere Exercitum tuum valeas. Nimirum, ut uno Exercitu hosti in campo insistas, altero obsidioni sufficias. Ita hostem ab impedimento obsidionis amovebis,

bis, quia nec Urbem succursu suo petere audebit, ne inter duos Exercitus claudatur. Satius prælium quod desideras, tecum committet. Si vero duo corpora exercitus separata habere non poteris, ut uno obsidionem promoveas; altero hosti prælium opponas: tunc satius ab obsidione te amove, & conjuncto in unum exercitu, hostem pete, congressum quære, ut pugna devicto securius obsidionem tuam formes, at sine metu succursus certius commodiusque Urbem possideas.

XIII. VAN. *Sed nunciatur mihi per exploratores, hostem hodierna nocte ad aliam partem fluminis transivisse. Unde lætor plurimum, quod hostis recesserit. signum enim est metus illius infallibile.*

VER. Ego vero miror plurimum, te inde lætari, unde contristari debes. Video enim inde prudentiam hostilem, quod distulerit illa, quæ tu optas. Nulla enim major prudentia in Bellatore apparet, quam experiri, quæ hostis desideret, & quæ metuat. Quæ cum

tu metues, ille optabit. Tu cupiebas conflictum, ille negavit. Non hoc signum est metus hostilis, sed maturioris Consilii, & novæ alicujus, & validioris cogitationis. Vereor enim, ne hostis cum auxiliaribus Copiis Principis amici sui jungatur, quibus collectis transeat iterum flumen, ut fortior te aggrediatur, vel commeatum omnem (provisâ Urbe) auferat tibi; ut cogaris ex defectu alimenti aliam terram quærere, & exercitum tuum continua defatigatione extenuare; & ut ille interim semper majores vires acquirat, teque longitudine temporis exhauriat. Tempus enim sibi dat, qui hosti aufert: momenta, quæ effugiuntur, validissima sunt. Et nihil magis hostile judicium confundit, quam insperata actionis mutatio.

XIV. VAN. *Quod timebamus, venit, nimirum: quod hostis ex altera parte fluminis cum Copiis auxiliaribus Exercitum suum conjunxit. Quid ergo agendum est? & utrum ad alteram*

par-

tem fluminis transeundum cum exercitu, hostique occurrendum, an ex hac parte expectandum.

VER. Dicebam, melius hosti insi-
stendum erat, quam Urbi. Facilius est
devicto hoste Urbem obsidere, quam
armis & tempore firmato bellum pro-
sequi. Regnum alienum quærentibus,
hoc vel maxime cavendum est, ne prius
de terra, quam de hoste cogitent. De-
fensore sublato ipsæ Urbes pate-
sunt: Primum Victoris studium est, Cam-
pus, ultimum, Porta. Fortunam exten-
dere oportet, non claudere: cogitan-
dum tibi erat prius, quid hostis faceret,
quam quid tu. Non potuit invasus
aliud, quam auxilium quærere. Stu-
dendum erat, ne quæreret; aut impe-
diendum, ne haberet. Semper dixi:
transitus fluminum raro non magno-
rum moliminum indicia sunt. Nunc
cogitandum est, an flumen transeas,
vel hic hostem expectes: prudentius
tamen manendum hic existimo. Ex
hac parte fluminis jam virium tuarum
certus es; ex altera non securus. Ma-

gnus fortunæ tuæ mediator fluvius esto, major moderationis & patientiæ Magister maximus expectandæ ab hoste doctrinæ Consiliarius. Melius tibi, unius ripæ Possessorem fieri, quam utriusque ambiguum. Periculosius est, ad hostem transire per flumen, quam ad flumen hostem expectare. Illius labor, tua doctrina erit. Quantum virium habeas, jam ille novit; tu adhuc ignoras, quantum illi accesserit; ita video, ex utraque ripa fluminis alter alteri arbitrium dabit; quis prior vestrum transire malit, & ab alio doctior fieri; tu tamen cogita, ne otiosus hic maneat. Pondera modos sustentamenti Exercitus, ut alimenta habeas, quæ sufficiant: quod si virium non satis est; adauge copias, tracta cum vicino Principe, ut hostilis auxiliatoris ditiones invadat, copiasque auxiliares ab hoste divertat, vel si opus fuerit, tibi suppeditet. Sed satius, si tuis vales, alienas ne quære manus; formidolosæ enim sunt, nihilque tam in-

fir-

firmum, quam potentia alienis viribus innixa. Satis tibi erit dominium primo impetu usque ad ripam fluminis extendisse: quod jam occupasti, cautus tene: quod nondum, patientia habere discce. Magnis conatibus nunquam fida socia fuit fortuna velox: Tu satis curabis, si ex hac parte fluminis, quod subjugasti, tenueris, hostem ad te transire non permiseris, exercitum serua- veris, dominium firmaveris, de hoste plenam notitiam habueris. Interim prudenter cessa. Sæpe intutum est, longiores alas rebus, quam temporibus dare.

CONSULTATIO

VIGESIMA SECUNDA.

De Causis Pacis & Tractatu
ejusdem.

I.

VANITAS. *Delibero: An debeam bel-
lum continuare, vel contentus ac-
qui-*

*quisitione eorum , qua jam teneo,
pacem amplecti.*

VERITAS. Melius est , & facilius,
tunc pacem facere , quando tu vis,
quam expectare , ut hostis nolit. Pax
est , quæ confirmat & ratificat acqui-
sitionem victoris. Nihil optabilius est,
quam sæpe possidere , & cito pacisci.
Extenuari solet fortuna longitudine
temporis , & sicut filum nimis exten-
sum , ex improvise rumpitur , dum ni-
mium extenditur: firmiorque est fortu-
na , quæ trahit , quam quæ trahitur.

II. VAN. *Sed nullam habeo adhuc cau-
sam quarendæ pacis , cum sim superior
armis , quam hostis.*

VER. Satis causarum pacis inve-
nies , si miseras & incertitudines bello-
rum ponderaveris , si de te cogitaveris ,
ut de hoste ; si judicaveris , quam exiti-
osum sit , nolle temperare felicitatem.
Videte vos omnes , qui tam intense ac
impense proficere studetis in hac ve-
stra Regnorum mercatura ! non possi-
detis , sed commutatis terras , acquiri-
tis,

tis, tanquam reddituri; & redditis, tanquam recepturi: vel tanquam Mercatores, qui suas merces nunquam sine damno diu retinent, & non sine lucro cito expediūt. Incertæ ac instabiles sunt Victorum potentia, & felicissima bellorum momenta, quæ primis ausis instar iuventæ floruerunt, ipsa temporis lassitudine velut senio marcescunt. Nec satis est, te superiorem armis videri, ut continuo in culmine fortunæ consistas; quia omnes intensi Bellatorum sudores similes sunt in balneo sudantibus, ubi quanto quis superius confederit, magisque sudaverit, tanto citius descendit; ascenditque alter, ut pariter sudet; ita omnia magno sudore parta, ab imminente vicissitudine frigescent.

III. VAN. *Nihil adhuc metuo, quod me inducere possit ad faciendam pacem.*

VER. Ne sequaris necessitatem; præuenias prudentia: utilius pacem facies, dū fortuna est tua, quam cum fuerit aliena. Inter causas pacis, turpissimus est
me-

metus. Tempestive casus prævide ; ne
fero metuas : semper apud miseros ul-
tima est pacis causa , adversa fortuna.
Gloriosius pacem dare , quam accipe-
re. Causas quæris , quæ te inducere
possunt ad faciendam pacem ? prius
quære effectus belli , prudentius ex fi-
ne causas disces. Inquire tecum , an in
solido fundamento bellum inchoasti ,
& an victoria tua non sit tibi invita-
mentum deterioris fortunæ. Revolve,
quot Vicinos habeas , qui fortunam
tuam torvo oculo aspiciunt ; qui ad-
versarii tui potentiam erigere malint ;
quam metuere tuam : quibus progres-
sus tui existimabantur adversi , quia
nimii , & ex eo suspecti. Apud vicinos
enim Principes idem cenfetur , fortu-
nam diminui suam , quam excedere
alienam. Inde virium tuarum diversio-
nes expecta , incursiones in terras tu-
as , divisiones armorum tuorum , suc-
cursus hosti tuo venturos ab iis , qui
ex re sua ducent ponderare felicitatem
tuam , & potentiam coæquare cum a-
liena

liena. Hinc tibi provenient incommoda emolumentis superiora, & magis semper ardua, & perſæpe inſuperabilia obſtacula; diſtantia bellandi, & locorum pericula; victualium penuria, laſſitudo ac tædium militis, & diviſus in diverſa belli ſtudia exercitus. Unde quot partes armorum in ſe diviſæ, tot dubia conſiliorum, & perplexæ, ac periculofæ reſolvendi belli difficultates enaſcentur.

III. VANIT. *Sed vellem ſcire, quæ mihi occaſio erit faciendæ pacis, ut mihi ſit & honeſta, & utilis.*

VERIT. Arduos quidem pacis effectus in duabus conditionibus difficillimis poſuiſti; nimirum, honeſte, & utili: quod utramque apud optimos quandoque rariffimum, apud peſſimos ſemper impoſſibile eſt, adeo, ut ſicut virtus honeſtati, & fortuna utilitati famulari ſolent, raroq; inter ſe conveniunt; ita & virtus ab utilitate, & fortuna ab honeſtate, remotiſſima ſint. Tu vero ut occaſionem pacis pal-

lio

lio honestatis pulcherrime vestitas, in-
due æquanimitatem. Inter ultimas
hostium rationes speciosissimum est
necessitatis nomen. Mediatio amici,
nunquam inhonestus titulus æquita-
tis: nihilque in tractatibus honestius
evenire potest, quam de eo, quod ipse
maxime velis, ab amicis rogari. Cum
vires deficiunt inimicorum, incipiunt
preces amicorum.

CONSULTATIO VIGESIMA TERTIA.

De acceptanda Mediatione Pa-
cis & circumstantiis in ea
necessariis.

I.

VANITAS. *Offert mihi mediationem
Pacis cum Adversario meo, Prin-
ceps Amicus meus, & Vicinus.*

VERIT. Prius illum, an æquus Me-
diator, considera; an verus Amicus,
proba; an bonus Vicinus, experiare.

F

Ego

Ego enim vereor : ne malit potius esse potentia ac fortuna tua Moderator, quam inimicitiarum vestrarum Mediator. Vicinus enim, qui offert mediationem vicino victori, ostendit se victorias ejus ægre ferre : quia mavult concordiam utriusque, quam potentiam unius videre. Hoc semper observavi, quod bellis amicorum solent gaudere vicini, quamdiu illos inter se pares fortuna judicant : ubi unus eorum successu nimium antevenerit, tunc mediatio, speciosissimum livoris nomen, assumitur.

II. VAN. *Venit ad me Legatus ab Amico cum propositione Pacis.*

VER. Credo facile, quod optet te potius pacificum vicinum habere, quam fortem. Quia debiliorem te facere non potest, curat saltem fieri æqualem. Hoc semper commune est Principum amicorum inter se, quorum vires viderint majores, eos sibi maxime suspectos, mediante pacis opera, quam honorificentissime disarmare velle,

III. VAN.

III. VAN. *Audiam prius, quid Legatus iste mihi proponet: ut possim deliberare.*

VER. Non dubito, quod audies ab illo multa magnifica, & inania; magna lumina verborum, & majora nubila rerum; speciosa, indirecta, conditionata, supposita, arguta, tentativa, plausibilia, affectata, facunda; plus argumentorum, quam documentorum sonantia; uno verbo: tanta, quanta Legatus potest dicere; vel quanta Princeps sperare incautus: ad quæ omnia audienda cuperem hoc maxime, ut tu & adversarius tuus, commutaretis aures inter vos, æque ut Midæ longissimas, quibus & ille, quæ tibi ab eo dicta sunt, & tu, quæ illi ab altero, pariter audire possitis: quæ conformia, quæ dissona, si ambobus vobis eadem, aut ab alterius dictis aliena intelligeretis, tunc certus sum, abjecturos vos sponte omnes hostilitatis vestræ austeritates, & amica fronte odia in risus absque ullo Mediatore conversuros.

IV. VAN. *Sed tamen intelligam ex dictis*

F 2

ejus

ejus tenorem propositionum, & penetrabo sinceritatem.

VER. Metuo, ne ambo inter vos, aliter intelligendo verba, ipsam rem non intelligatis: aut si intellexeritis; videamini non intelligere. Et sic dicta erunt clara, sed facta obscura. Multi enim in tractatibus ne prætensiones in perpetuum excludant, condiciones consulto obscurant, malunt enim esse verborum suorum interpretes, quam evictores. Quia tutius est quædam non expressa reservare, quam expressa clare concedere. Et sic tractantur sæpe incertissima aucupia Regnorum.

V. VAN. *Liberum mihi erit deinde non acceptare condiciones mediationis, si mihi non placuerint.*

VER. Nequaquam, utrumque enim duco periculosum; & præcociter Mediatori annuere, & sero ab illo revocare sperata. Vereor quippe, ne dum mediatorem amittes, hostem facias; & in partes adversarii tui aperte ac necessa-

rio

rio impellas. Sæpe enim fit, ut mediator, cui non succedit divertere potentiam vicini mediatione pacis, eligat potius colligari cum parte debiliori, quam expectare formidolosa semper, & suspecta a vicino potentia pericula. Satius itaque existimo, parere amicitia, quam necessitati; & credere, quæ optas, ne videaris ostendere, quæ metuas.

VI. VAN. *Destinabo ergo Commissarios, ut feliciter incipiant Tractatum Pacis.*

VER. Non dissuadeo, ut incipiant (& ut ais, felicissime) dummodo possint etiam quam honestissimis verborum mendaciis populum a bello salvare.

CONSULTATIO

VIGESIMA QUARTA.

De Tractatu Pacis, & Conclusionem utili & proficua.

I.

VANITAS. *Jam Commissarii mei inchoaverunt Tractatum Pacis.*

F 3

VER.

VERITAS. Optime, dummodo tractent & concludant, non tantum quod est commissum, sed & quod permissum. Scimus enim (ut ait Plautus) quo pacto soleant perplexarier : pactum, non pactum est, non pactum, pactum est; cum illis lubet.

II. VAN. *Primo consilium meum requirunt, an debeant ostendere generalem Plenipotentiam, vel in aliquibus pueris illam reservare.*

VER. Ego tamen certus sum, quod magis tuam potentiam aspicient, quam illorum Plenipotentiam: majorem fidem vires, quam verba invenient. Dolose tractantibus magis plena fiducia semper deest, quam Plenipotentia. Nil valet ostendere commissa, si non servabuntur promissa. Ego nullum commodum inde puto, diu in Plenipotentia morari: satis enim hominum in bello, perdidimus; hoc adhuc deest, ut perdamus & tempora. Plus docet conditio & status victoris, quid permittendum sit, & quid cedendum, quam

quam zelosissima folia Plenipotentis.
Cito ostendat, ut cito possideas.

III. VAN. *Secundum punctum est ad re-
solvendum; utrum illis cedere possimus
aliquid de acquisitis.*

VERIT. Meo iudicio interrogandi
quoque & illi sunt, si & illi nobis con-
cedere possunt aliquid de nondum ac-
quisitis. In litigando ille solidius re-
spondet, qui tenet. Deterior pax est vel
ipso bello, quæ parta cedit, quam quæ
amissa concedit. Ita melior esset & fe-
licior hostilitatis conditio, quam ami-
citæ; si illud tanti sudoris emolumen-
tum, quod non unus labor dedit, una
pax eriperet. Nunquam iuste restitu-
itur, quod difficile paratur; quia ac-
quisitio victoris, merces est virtutis.

IV. VAN. *Hoc credo illis posse permitti,
ut ad hanc fluminis ripam confinia no-
stra extendantur.*

VER. Ego autem credo, quod limi-
tes vestros si novæ cupiditates muta-
verint, nec flumina custodient; efflu-
ent cum tempore & pacta, si rapidior

erit flumine voluntas : illeque plus altero terræ possidebit, qui plus erit contentus suo. Immane est, plus credere flumini, quam fidei. Nihil incertius est & instabilius, quam confinia inter non contentos.

V. VAN. *Montes quoque per medietatem constituent limites, & pars sylvarum dividetur.*

VER. Optime, ut sciant & Sylvani & Monticolæ, quousque vestra cupiditas pervenerit; & quod nec DEUS, nec natura divisit, vos scindere præsumitis. Illi locorum termini certissimi vobis erunt, quos moderatio & æquitas assignabit, non quos possidendi desiderium ostendet. Quid prodest loca describere limitibus, si eventus rerum non possumus imponere temporibus. Hæc duo simul respice: *Quantum & Quamdiu.* Quandoque plura sibi auferre solet, quam tribuere nimius possidendi amor: quia alienæ rei acquisitio, conjunctum propriæ periculum facit. Ostendam tibi, quæ limites tuos perpetuo

tuo custodiant ; non extorta vicinitas, sed jucunda ; possessio non erepta, sed diu oblivioni data ; non victor terræ Dominus, sed immemor extranei hæredis colonus ; terra non armorum injuria parata, sed avorum antiquitate relicta. Hæc sola regnorum tutissima confinia sunt.

VI. VAN. *Fortalitia aliqua demolientur ab utraque parte, & duo tantum in alio passu erigentur.*

VER. Et hæc perplexissima pacis conditio mihi videtur mutare loca, non occasiones bellorum. Fortalitia, quæ dirues in uno loco propter concordiam, fabricabis in alio propter discordiam. Transferentur tantum offensionum lapides, non cessabunt. Probabitur inter vos, quis vestrum muris durior sit. Et ubi de novo surgent castella, denuo resurgent & castra ; bellumque ad vos his gradibus redibit : Primo, certabunt inter se subditi, deinde Governatores, postremo Domini. Non panis, non merces, non annona,

non pascuæ alterius grato oculo aspiciuntur; nihil erit uni provisum, quod alteri non sit invisum. Credo, si fieri posset, non communem aërem esse hominibus, quod in eo etiam fortalitia appendere quæreretis. Imponite fre-na cupiditatibus, non passibus; fortiores erga vos animos, quam arces habete. Una sit æquitas amborum, hæc magis inter vos pacem cavebit, quam fortalitia duorum. Sed video, quod hñ Mediatōres vestri magis laborant, ut bellum inter vos illis suspectum finiat, quam vera amicitia conservetur. Quia aut metuunt, ne ad illos fortunæ incommoda perveniant, aut malunt fortitudines vestras ac debilitates interposito pacis intervallo metiri: solent enim Principes suspectis oculis vicinorum certamina intueri, quando vel adhærere parti periculōsum ducunt, vel otuari dedecorum & inutile. Unde ancipites, pallio pacis alienæ, formidinis suæ arcana operiunt. Quamobrem raro in mediationibus respicitur,

citur, ut solida pax firmetur, dummodo suspectum bellum dissolvatur. Sed non minus respiciendum est, qua securitate pax stabiliatur, quam quomodo bellum finiatur.

VII. VAN. *Non potest esse major securitas, quam cautio Mediatorum, vulgo Garantia, quæ mihi dabitur ab illis.*

VER. O quam inportunissimum remedium ! quanta servitus coactæ amicitiae & voluntatis ! ex respectu alieno amicitiam retinere : ne unus hostis habeatur, præparare sibi secundum : non satis tibi obfuit unus hostis, ut velis iterum habere duos. Quæ amicitia vestrum erit ? cujus fides non ex animi arbitrio, sed ex alterius metu æstimabitur ; o quam pulcherrimum securitatis propriæ innodamentum ! nullum ad se habenti, dare prætextum. Cogitandum ergo vobis est statim & de secundo mediatore, qui bellum, quod inter duos actum erat, inter tres componat. Sæpe enim evenit ; quod illi, qui non habent intrandi causam

in terram alienam, quærunt fieri mediatores, ut cum illis opus fuerit, fiant irritatores, deinde (cujus parti magis proderit) vindicatores, ac postremo rerum usurpatores. Ego infelicem illam prorsus amicitiam existimo, quæ externi arbitrio regitur. Vultisne potius equorum non hominum more adinvento freno, ab aliis ad amicitias duci? securitatem inter vos quæritis; nescio cur firmiorem alieno ingenio, quam vestro. Ergo majoris autoritatis & respectus apud vos censebitur ille, qui vobis fidejusserit, quam qui vobis fidem servaverit? quomodo alienæ virtuti creditis, si vestræ diffiditis? Si veram securitatem vestræ fidei habere vultis, credite potius constantiæ vestræ; quam alienis promissis, & veram, pacis securitatem, certiore a propria fide vestra, quam ab ipso fidejussore expectate.

VIII. VAN. *Nonne melius esset juramenti Sacramento, quam fidejussione Mediatorum Articulos pacis asscurare.*

VER.

VER. Credo, quod melius, si magis timueritis DEUM, quam homines. Fidejussores persæpe & falluntur, & fallunt, DEUS autem nec fallit, nec fallitur unquam; quod vobis fortassis non placeret: video enim, quod non vultis utilitates vestras, æternitatis pretio mensurare; quia minus vobis videtur, contineri conscientia, quam manu. Ut bene examines tecum, juramento ne an Garantia obfirmare pacta tua debeas? elige apud te prius, quem decipere malis, DEUM, an Fidejssorem? aut consentire, ut unum ex vobis, aut ambos vos decipiat Fidejssor. Duo enim ex temero juramento solent provenire mala, ut ait Sophocles: Culpari amicis, & Deos offendere. Si ea juraveritis, ad quæ tenemini, præstandum magis est, quam timendum; si vero illa, ad quæ non tenemini, quomodo servabitis ea, quæ servare non tenemini? nonne sufficit probitas vestra? non adsciscite Deos ignorantibus mortalium: sed ut promissorum fidem

habeatis ; tales Orbi appareatis, ut magis vobis ipsis, quam ipsi juramento, credatur.

CONSULTATIO VIGESIMA QUINTA.

De Status Regimine tempore Pacis, & ordinatione rerum necessaria,

I.

VANITAS. *Jam pax conclusa est, quid faciemus? & quomodo res status ordinabimus?*

VERIT. Pacem fecisti, sed non habebis, si cum hostibus tantum, non tecum. Pejores sunt, adversarii pacis, quam belli ; animorum, quam armorum. Et sicut ægri tudines capitis graviores sunt & periculosiores, quam manuum & cæterorum membrorum ; ita, si caput pacem non habebit, quod tu es, tunc & totum regni tui corpus secum dissentiet. Quodsi veram & perfectam

fectam pace habere volueris, mature illam ab otio distingue, ne Regnum, quod virtute & labore ampliasti, sub suavissimo pacis vocabulo per ignaviam amittas. Perniciosissimum Virtutis & securitatis venenum est, desidia; si cessavit cum bello labor, inchoabuntur graviores cum statu curæ; cogitandumque tibi est, ne alios hostes non habendo, facias tibi cives; sæpe mala, quæ bellum & labor diu frenavere; repente laxavit vitiis, imminens virtuti exitiosa torpedo.

II. VAN. *Jam non erit mihi opus exercitu; unde melius existimo exauctorare Copias, quam cum magnis impensis frustra alere.*

VER. Si fortitudini tuæ & securitati renuntiasti cum bello, exercitum dimitte; inter præcipua pacis studia pulcherrima omnium ars est, commode vires servare, nunquam amittere; vides, quod fortissima animalium ipsa docuit Gubernatrix natura, unguibus uti ad prædam, & post prædam tamen

fer-

servare. Et turpe eadem natura judicavit deesse dentes etiam mordere nolentibus: Nonne Arsenalia & Pyrothecas servabis etiam finito bello? arma quoque & machinas bellicas non alienabis, tanquam servitura? Militem vero, nobilissimum Imperii tui decus, populi tui robur, & publicæ securitatis brachium, tanquam minus necessarium existimas. Duabus ex causis vel potissimum militem tibi necessarium esse censendum est. Primum, ut nunquam metuas; deinde, ut semper metuare. Ut enim turpe est sine nobilitate Regnum, ita & indecora sine armis Nobilitas. Nemo putatur æger, nisi viribus destitutus. Et sicut prudentes Medici statum ægroti illi melius curant, qui vires conservant, quam qui multa pharmaca porrigunt; ita status Regni tui melius valebit, bene ordinatis viribus, quam multis & perplexis juribus.

III. VAN. *Ex auctorabo Exercitum, quia modo miles non est mihi necessarius.*

VER.

VER, Non tantum servandum est, quod necessarium est, sed quod necessarium esse potest, necessarium vero illud semper est, quod non semper haberi potest: Milites boni difficile fiunt, difficilius efficiuntur, difficillime inveniuntur. Si dimittes Exercitum, amittes robur, perdes famam; non pacem coles, sed inertiam; & vires, cum opus tibi fuerit, non habebis. Extinguentur arma instrumenta Virtutis, ex quibus Nobilitatis decus, & Patriæ securitas. Nunquam magis timendi sunt hostes; quam Pacis tempore. Sereno cœlo commodius est aucupium, & quiescentibus in aquis certior est piscatura. Sponte metuenda sunt mala, ne illa inviti timeamus. In pace quietum te esse volo, non imparatum; ita pacem cole, tanquam subito pugnaturus: hoc unum in pace felicissimum est, posse retinere vires, nunquam amittere: & ita amicis pacem servare, ut non necessitati amicitiam nostram debeant, sed virtuti.

IV, VAN.

IV. VAN. *Credo, quod amore pacis stabilitate, Status Regni quietem omnem amplectentur, ideo non mihi erit difficile pacatam habere Rempublicam.*

VÉR. Imo nihil magis arduum, quam felicitas sine excessu, gaudium sine protervia, securitas sine desidia, abundantia sine luxu; & quietis fiducia sine periculo, Secum pugnare solent, qui hostem non habent. Nunquam contentus est populus in felicitate nimia constitutus; possibilis est infelicem juvare, quam coërcere felicem; qui hostem non habent, Principem accusant: æmulatio, quæ cum Adversario cessat, intra se ipsos exercetur. Unde cogita, & prudenter provide, ne mala, quæ cum hostibus desierunt, cum Civibus incipiant: ac imprimis paratus esto minime turbari accusatione populi. Qui enim nulla mala sentiunt, student quærere, quem accusent. Unde si Rempublicam in pace quiete regere cupis, non graveris reddere rationem etiam bene factorum,

Cave

Cave quoque nimis Legibus circum-
 scribere statum ; varietate enim Le-
 gum simplicitas Justitiæ tollitur ; qua
 sublata , fundamentum Regiminis sub-
 vertitur. Nunquam enim evertitur
 Libertas , nisi prius contemnatur Justi-
 tia ; & cum justitia cadit Majestas , cum
 Majestate timor , cum timore pudor
 & pietas ; deinde sequitur pessimus
 licentiæ fructus ipsa Libertatis amissio.
 V.VAN. *Cunctos (ut ait Historicus) dul-
 cedine otii alliciam ad obsequium &
 obedientiam.*

VER. Semper secum cognata sunt
 mala, otium & vitium: solo labore vir-
 tus, virtute vera felicitas paratur. Co-
 gita potius, quibus artibus in otio po-
 pulum occupes, ne perversa & abru-
 pta contra te machinetur. Fortior
 enim esse solet in otio contumacia. Si
 vitiis populum occupabis, lucraberis
 proprium semper nequitiae fructum,
 insolentiam; ex otio enim vitium, ex vitio
 nequitia, ex nequitia insolentia, ex insolen-
 tia temeritas & seditiones nascuntur.
 Vide

Vide ergo quam amarum finem habeat otii tui dulcedo , quam felicior est amara virtus, suavi abusu felicitatis.

VI. VAN. *Quibus ergo modis divertam populum a licentia.*

VER. Inprimis rigore Legum , disciplina Universalis , & autoritate Magistratum. Prius semper negliguntur vitia privatorum ; deinde in publicum erumpunt. Exempla impunitatis magnum Jus tribuunt sceleribus, & deinde everfioni Reipublicæ. Facilius supprimuntur mala , quæ in recenti emergunt, quam quæ longo peccandi usu invaluerunt : nihil in principio negligendum est in malis, ne dilatione pœnæ excrescant, & justitiæ mora invalescant; unde licentiæ malum melius in privatis amputa , antequam flagitia publicum sibi nomen nanciscantur. Postquam solidaveris justitiam, & cum ea autoritatem publicam; florem Militiæ elige & conserva, & conservatum exerce. Et ne otio torpescant, satius bellum inveni-

as, quod tibi proſit, quam ignavam pacem habeas, quæ ſibi obſit. Nullum enim magnum Imperium diu ſine bello ſtare poteſt, & Pax magnorum Regnorum nil aliud eſt, niſi commutatio incommodi belli, in commodius; vel diſpendioſi, in utilius. Quia nec Virtus ſine Adverſario nec ſumma poteſtas ſine armis, nec arma ſine exercitio, nec exercitium ſine bello, ullatenus ſubſiſtere poſſunt. Ita miſer ſunt qui bello, quam illi, qui invidia carent.

VII. VAN. *Finaliter cuncta negotia Reipublicæ ad Senatum referam, quia ſic minus invidiæ habebō, & plus ſociorum ad laborem.*

VERITAS. Specioſiſſimum pro-
poſitum imperſectè concludendi, ut
nihil eorum fiat, quæ conſuleris. Ti-
berius, maximus erat deſtructor Con-
ſilii cuncta ad Senatum referendo.
Promptiſſimus Conſilii eſt modus,
neceſſaria cito facere, juſta non dif-
ferre; & quæ lex juſſit, continuo
exequi; ipſum Conſilium inconſul-
tiſſi-

tissimum est, quod necessariam dif-
fert actionem. Quæ referenda sunt
ad Senatum, illa sic distingue: nimi-
rum; quod alia sint referenda Sena-
tui; alia referenda ad Senatum. Quæ
utilitatem publicam spectant; prius
facias, quam referas; quæ tuam, prius
referas, quam facias. Cætera Consi-
liorum fortuita & vana sunt, quæ ex
sorte ingenii, & ipsa rerum vicis-
situdine mutantur.

<http://rcin.org.pl>

<http://rcin.org.pl>

EF

XVIII.4.33